چەند ڕێکاری ژینگەپارێزی..
هەمن ئەمینی

لە چەند سەدەی ڕابردوودا و لە گەڵ گرنگیدان بە ئاوەزی مرۆق و بە ناوەندبوونی مرۆق و ئەو پێشڤەچوونانەی خێرایەی مرۆق لە بواری زانست و بەرهەمهێناندا کاریگەری سەرەکیان لە سەر ژیانی مرۆق و خۆشبژوەی و ڕابواردنی مرۆق داناوە و هەروەها ویستی لەبڕانەهاتوو و تێرنەخواردوی بازار و مرۆڤەکان بۆ مشەخۆریکردن وبەرخۆری هەر لە برەوسەندن و تەشەنەسەندن دایە و ئەو پێشکەوتن و بەرخۆریەش بۆتە هۆی تێکدانی ژینگە. مرۆق بۆ دەستڕاگەیشتن بە بەرهەم و پێداویستی زیاتر دەستی لە ئەوکی ژینگە ناوە و لەو نێوانەشدا ژینگە لە هەموو لایەنێکەوە گورزی مەترسیداری بەرکەتووە. ئەوەش هەموومان بە سانایی هەستی پێدەکەین و ڕۆژ بە ڕۆژیش هەست بە کاریگەرییە نەرێنییەکانی ئەو دەستوەردانە نابەجێ و زۆر و زەوەندەی مرۆق دەکەین و ئەوەش بە شێوەی؛ گەرم بوونی زەوی، مەترسی کوونبوونی توێژی ئوزۆن، وشکەساڵی، گۆڕانی کەشوهەوا، توانەوەی چاڵە بەفرەکان و بەفر و سەهۆڵی جەمسەرەکان، لەنێوچوونی بە هەزاران جۆری گژ و گیا و بوونەوەر، خۆڵبارین، هەڵگەڕانەوەی هەوا، دووکەڵ، پیسبوونی ئاوەکان، چەندین جۆری نەخۆشی و بە دەیان کێشەیتر کە ڕۆژانە ڕوبەڕووی سروشت و مرۆق دەبنەوە و هەردەمیش لە هەڵکشاندان، خۆیان دەردەخەن. ئەوەش هەموو دنیای بە گشتی کەم یا زۆر تەنیوەتەوە و هیچ شوێنێکی گۆی زەوی لەو بازنەیەی تێکدانە بە دوور نیە و کاریگەرییەکانیشی هەموو شوێنێک و هەموو کەسێک کەم تا زۆر دەگرێتەوە.

دیارە ئەڕۆش لەو کاوەکارییە ژینگەییانە پشکی شێری پێبڕاوە. جا بۆ ئەوەیکە دۆخەکە لەوەی هەیە مەترسیدارتر نەبێت، چەند ڕێکارێک هەن کە دەکارین ڕەچاویان بکەین و بەوەی یارمەتییەکی ژینگەمان دابێت و بەر لە هەموو شتێک بە هانای خۆشمانەوە بێین و ئەو ڕێکاانەش کە لە ئینگلیزیدا بە ٣(ئار R) بە نێوبانگن، شی دەکەینەوە. دیارە ئەوانە هەر بۆ وەبیرهێنانەوەن و دەنا داهێنانێکی نوێ نین و وەچەکانی بەر لە ئێمە لە گشت دنیا بۆ خۆ سازدانیان لە گەڵ سروشت ئەوە ڕێکارانەیان ڕەچاو کردوە و لە بەشی زۆری ئایین و ڕوانینەکانی ڕابردوودا سەرنجی وردی ئەو ڕێکارانە دراوە و ڕەچاویان کردون و لەو ڕێکارانەش دەکرێ ئاماژە بەوانە بکەین؛

١-دەست پێوەگرتن(Reduce)، کەمکردنەوە، داشکاندن. ئەو ڕێکارە واتە

ئەمە دەست بە دەکارکردنی شتیەوە بگرین و یان ئەگا هەتا ئێستا زۆرمان دەکار کردوە، ڕێژەکەی کەم کەینەوە. بۆ وێنە؛

-ئەمە دەکارین بە جێی وەی کە هەموو چرای دە ماڵەوە یا نووسینگەکەمان بایسە با هەر چرای ئەو ژورەی کارمان پێیە و ئەویش ڕوناک نیە، هەڵکەین.

- ئەگا ماشەنی دەشەین یا خۆ دەشەین با دەست بە ئاوەوە بگرین.
  -بە جێی وەی دە دەست کەوش و دە دەست کاوپاتەڵمان هەبەت با کەمترمان هەبەت. با بەجێی سێ ماشەن با ماشەنەکمان هەبەت و بە جێی سیپەیەک میوە چەندمان دەوەت ئەوەندە ببەینەوە کە دەخورەت و پێویستە. با بیستەکیکمان هەبەت و چەند دەنکمان نەبەت.
- با ئەگا گەرمامانە، بە جێی وەی پەنجەرەی وەکەین، کورەکە کز و کەم کەین و یان ئەگا لە ماڵەوەین با بەرگی گەرم لە بەر کەین و بە تەواوی خۆ نەکەینەوە و تینە نەدەینە گەرمکەرەوەکان.
  -هەر کات چووینە نانەوخانەی با کەوە و پارچەی خۆمان بەرین و بەجێی جارەک بە دەیان جار دەکاری کەین و ئەوە بە شت کەینی دیکەش دەتوانین زەمبیل، سەوەتە، تورەکە و … خۆمان بەرین و بە چەندین جار بە کاری بەنین.
  -پێویست ناکات هەموو ڕۆژەک ماشەن بشەین و ئاو بە فیڕۆ بچەت و با لە جیاتی ماوە ماوە بیشەین و ئەوە بە کەسانەکیش کە سەسەی ماەپیسیان هەیە، با ساڵە لە جارەک زیاتر ماڵە هەڵنەگرن و لە خەوە ئاوی زەر دەکار نەکرەت و لەو لاشەوە زەر شتی کیمایی لە ڕێگای ئەو شلانەی شومەک شتنەوە، بشتە دەنەو ئاوەکان و زەرابەکانەوە. واتە پەش بە فیرەدان و خەڵاییکردن بگرین.
  ٢- پاتەکردنەوە(Repeat)، دووپاتکردنەوە، دووبارەکردنەوە.
  ئەمە هەر ئەو شتەی کە هەمانە بە ئەوەی دەسکاری کەین و لەی کەم و زیاد کەین، هەر بەو شەوەیە و هەر بە ئەو کارە دەکاری دەکەینەوە. بە میناک؛ دەستەک کاوپاتەڵمان هەیە، وا هەست دەکەین ڕەنگیان کاڵبەتەوە بە جێی وەی فڕێیان بدەین، بە کاری کشتوکاڵی یا دەرودەشتە و یان کاریتر دەکاریان دەکەین.
  یان جاری وایە بەرگەکانمان بە تەنگ بوونەوە و دەیاندەین بە کەسانیتر با لە بەریان بکات. ئەو کەنە یا بەرگی دەستی دوو یا تاناکەرا کە دەەت هەر ئاوایە، واتا وەک خەی دەکار

دەکرێتەوە. ئەوە بۆ کەڵوپەڵی ماڵێ و ماشێن و سەدان شتی دیکەش ڕاستە، خۆ ئێمە ناچین فڕێیان دەین، دەچین دەیاندەین بە کەسێک یان بە کۆنەکڕێک و یان بە ئی تازەیان دەگۆڕێنەوە و ئەوانە بێ ئەوەی گۆڕانکاریان بە سەر دابێت هەر بەو شیوەیە و هەر بۆ ئەو کار و مەبەستە بەڵام بە دەست کەسێکی دیکە و لە شوێنێکتر هەر وەک خۆیان دەکار دەکرێن.

٣-ل□ک□ارکردنەوە، بەکارهێنانەوە، خستنەوەکار(Reuse). لە خستنەوەکاردا، ئەو شتەی کە کارمان پێنەماوە بەجێی وەی فڕێی بدەین، دەچین بە شیوەیەکی دیکە و ڕەنگە بە هێندێک گۆڕانکاریەوە بێ ئەوەی پێکهاتە سەرەکیەکەی لە نێو بچێت بۆ کارێکی دیکە دەکاری دەکەین. بۆ وێنە تەنەکە یا پوتی ڕۆنی بە جێی وەی فڕێی بدەین، دەیکەنە تەنەکەی پەنیری و پەنیری تێدا دادەگرین و یان پاشماوەی زبڵ و خاشاکی تێدەکەین.

-ئ□و جل و ب□رگ□ی ک□□کیان ن□ماو□ د□ک□ین□و□ پ□□□ ک□ن.

سا□ان ل□ لای خ□مان د□هاتن ب□ تور□ک□ و کیس□ برینجی کەوڵی نانیان هەڵدەدرو.

-لای□نی میوەی یا شومەکی کە هێنامانەوە و پاشی شومەکمان لێدەرهێنان، دوایە بیانکەینە لای□نی زبلی.

-ک□□ک و□رگرتن ل□ شتی قایم و ب□ چ□ندین جار ب□کارهاتن و د□کارکردن ب□ ج□ی شتوم□کی یەکڕایی و سەفەری. ب□ و□ن□ ب□ نانوەرگرتن لە کەوڵ و خام و پارچەی تایبەت کە بۆ سەدان جار دەکار دەکرێت و هاسانیش دەشورێت کەڵک وەرگرین.

▪ لە ماڵەوە، خواردنگەکان و لە دەرودەشت بە جێی کەوڵ، سفرە و هەوروهۆڵەی یەکڕایی و سەفەری کە شتیشیان تێدا خۆش نیە، کەڵک لە کەڵوپەلی چەندڕایی و تۆکمەتر وەرگرین.

٤-م□ردەوەژی(Recycling)؛ لە مردەوەژیدا کەڵوپەڵی ل□ ک□ک□وتوو، لە بەردادەکارکراو و لە کارخراو لە بنیڕا هەڵدەتەکێنرێت و و سەر لە نوێ هەڵدەشێلرێت و دادەڕێژرێتەوە و بۆ شتێکی دی و بۆ دەکارکردنێکی هاوشێوەی گۆرینی خۆی یا نوێتر و جیاوازتر دەگۆڕدرێت. بۆ وێنە پڵاستیکە کۆن، ئاسنی ژەنگاوی، زەردە و شتی لەو بابەتە سەر لە نوێ دەتاوێنرێتەوە و هەڵدەشێلرێنەوە و دەکرێنەوە بە هەمان بەرهەمی پێشوو یان شتێکی دیکە. یا لاپەڕە و کۆنە قاقەز و نووسراو هەویر دەکرێنەوە و سەر لە نوێ دەبنەوە بە قاقەز، کارتۆن و شتیتر.

٥-گێرا نەوە، دەستخستنەوە(Recover)؛ لە دەستخستنەوەدا ئەو

پاشماوانەی خواردنەکانی مرۆق یا پاشەڕۆی ئاژەلان بە نێو سروشت خۆی دەگێرینەوە. بۆ وێنە ئەو توێکل و پاشماوەی میوە، ورکەنان هەر لە نێو سروشتدا یا گۆوەردا بە ئاژەڵ، پەلەوەر و بوونەوەرەکانیتری پێدەکەین، یان گەڵای دارەکان هەر لە بن دارەکان دەکەینەوە بە خۆی وەک پەینی کیمیاوی کار دەکات و زەرەر و زیانی ویشی نیە، پەین و پاشەڕۆی ئاژەلەکان لە بن دار و گژی گیادا بکرێت با باشتر هەڵدەن و بەر بگرن. دیارە ئەوەش لە مێژە باوە.

۶-سەر لەنوێ گەڕێین، گێرین، دیسان گێرین(Rechange)؛ لە سەر لە نوێ گەڕێیندا دوو لایەن دەکرێت ڕەچاو بکرێت؛
یەک: ئەو شت، ئامێر، کەرەستە و شتانەی کە وزەیەکی زۆر دەکار دەکەن، دەستکاری بکرێن و یا بگۆڕدرێن بە ئامێر و کەرەستەی نوێ کە وزەی کەمتر دەکار دەکەن. بۆ میناک؛ چرا و گلۆپە کە وزەی زۆر دەکار دەکەن بە ئەو چرا و گلۆپە نوێیانە دەگۆڕدرێن. ئەو ماشێنانەی کە وزە و سووتەمەنی زۆر دەکار دەکەن، وەلا دەنرێن و ئی نوێ دەکار دەکرێن.
دوو: بە جێی وزە نوێنەبووەکان لە وزەی نوێبووەکان(وەژینەوەکان) کەڵک وەردەگیرێت. بۆ وێنە؛ بەجێی کەڵک وەرگرتن لە وزەی نوێنەبووی هاوشێوەی سووتەمەنە بەردینەکانی وەک؛ نەوت، بەنزین، دار، گاز، ڕەژی بە هەردووک جۆری کانگە و دارینەکەیەوە و … لە وزە وەژینەوە(نوێبووە)کانی وەک؛ خۆر، با، ئاو و … کەڵک وەربگیرێت.

۷-سەر لە نوێ تێرامان، بە خۆداهاتنەوە(Rethink)؛ لە بە خۆداهاتنەوەدا لە تیرامان و بیرمان و داب و نەریت و هەڵسوکەوتەکان ڕادەمێنین و ئەوەی دەزانین بۆ ژینگە مەترسیدارە دەیانگۆڕین. بۆ وێنە؛

- هەموو کەسێک ڕون بکرێتەوە کە بە شتی پروپوچ وەک؛ ئەوەی ئەو شوێنەی ئاژەڵێک بۆ میناک جگی گورگی یا ئاژەڵێکیتر بەختت دەکاتەوە دەست هەڵگرن و ئاژەڵێک بە بیرێکی وا چەوت تێدا نەبرێت.

-ئێگا هەتا ئێستا لە باڵتۆی چەرمی، یا شتێک کە لە پێستی ئاژەڵ یا پەڕ و تووکی باڵندە و ئەندامی بوونەوەرەکانیتر دروست کراوە. دەست هەڵگرین و دەی کەسانی دیش بدەین لەوەی بتەکنەوە.

-گۆشتی ڕاوە و ڕاوچییەتی کە ئەوەش بۆ سەردەمی نێچیرڤانی و بەروبۆ خڕکردنەوە دەگەڕێتەوە، وەلا بندرێت. ئیدی ئێستا کە مرۆڤ بۆ خۆی بە دەیان ئاژەڵی کێوی کردوە و بۆ خۆی بەڕێژەیەکی زۆر بە خۆیان دەکا و کەڵگەی ناوەتەوە، خواردنی گۆشتی ئاژەڵی کێوی و پەلەوەر و باڵندەکان هیچ واتایەکی نییە و با بە نێوی تامی خۆش و ئەوە دەست بە خوێنی ئەوانە سوور نەکەین. هەروەها با ڕاوچییەتی کە وەکوو ڕابواردنیش لێی دەنواڕن، وەک پیشەیەکی سووک، دڕندانە و قێزەوەن زاق بکرێتەوە و وەک تاوانباری و تێکدەری هاوسەنگی ژینگە پێناسە بکرێت.

-هەروەها با هەندێ گرنگی بە ئاژەڵێک لە سەر هەژماری ئەوانیتر نەدرێت، بۆ وێنە سەگ کە لە چاو ئاژەڵەکانی دیکە زۆری پێڕادەگەن، ئەو گرنگیدان بە گەماڵ و یان لانیکەم کار پێنەبوونی لە جاو بوونەوەرەکانیتر بێتە هۆی زەوەنانەوە، ترۆکین و وەچەنانەوەی لە ڕادەبەردەریان. جا ئەو شوێنەی سەشی لێیە، ئیدی هیچ ئاژەڵێکی کێوی لێنامێنێ و سە لە نێویان دەبات و هاوسەنگی سروشتی دەوەرەکە تێکدەدات.

-دەست لە بازرگانی؛ پەلەوەر، باڵندە، گژ و گیا دەگمەنانە هەڵگرین، ئێستا کەسانێک فێربوون لە دەرەوەشەا کەسانێک دەنن کە زۆرێک لە گیاکان بۆ وێنە مێکۆک لە بنەوە هەڵقەن، بە قسەی خۆیان ئەو گیایە ڕیشاژەیە زۆر دەکات و ئەوە لە کاتێکدایە ئەو گیایە و هەزاران گیایتر بۆ چەندان کەڵکی ژینگەیی و پزیشکیان هەیە، بەر بە جمگە، ڕۆچوون و داخزانی زەوی دەگرین و هەروەها ئاوەکی باشی بارانیش بە زەوی پاشقوول دەدەنەوە و پاشەکەوتی دەکەن.

- ئاژەڵ و باڵندە دە کەژاوە و قەفەس و ماڵەدا حاسێ نەکەین و هەر ئاژەڵێ لە سروشتی خۆی و لە شوێن و جێگای خۆی چالاکتر، ئاسودەتر و جوانتریشە.

-با بە نێوی وەرزێری، ڕابواردن، مەڕداری، باخداری دەست لە پیخی لەڕەوار نەنێین و ئەو بیری ئەوەی کە هەموو دەبێت خاوەن ماڵە باخی خۆمان بین وەلانێین. زەوی و زار لە کەسانێک کە ژینگەیان تێکداوە نەکەینەوە و زەوی بەرهەمهاتوو لە تێکدانی ژینگە نەکەینەوە. بەروبەی ئەو زەوی و باخانەش نەکەینەوە کە لەبەردا دارستان، پاوان و بە گشتی ژینگەی سروشتی و گشتی بووە.

-با هەندێ دەستکاری ئاوەکان نەکەین و هەندێ ئاوە هەڵنەبەستین و بەردەوام بیر لێنەدەین و وابزانین کۆتاییان

نایە.
- با نەیکەینە پیشە هەموو ڕۆژ و هەموو حەوتەیەک وەنەو سروشت بکەوین و گژ وگیا بشێلین و بە چایەک دارێک ئاور بدەین یا بە مریشک برژاندنێک مەڕەدارێک نەفەوتێنین و با هەر لە ماڵەوە چێشتەکەمان لێنین و لە دەرە بە گەرمکەرەوەیەکی وەک پرێمەز، پکنیک و … گەرمی کەینەوە، لە ماڵە ساردوگەرمی پڕ کەین و یان لە سەر گەرمکەرەوەیەکی گەورەک چای وەسەر نێین و ئەو بیرە وەلا نێین کە چای داری یان کەبابی ئاگرێی خۆشترە.

- با لە ئاگرکردنەوەدا جا چ بۆ ڕابواردن، پەداویستی، جێژنی نەورۆز، چا و چێشت لێناندا و … بە خێداچوونەوەیەک بکەین و لە داری لەڕەوار کەمەک وەرنەگرین و لە داری هەرسکراوی دەسنەژ و یا داری بەاوی دەسنێژی تایبەتی نەک خەسک، سروشتی و گشتی کەمەک وەرگرین و بە ئاگری چووک بسازێین و مەڕەدارانی پەوەنە نێین.

٨- بەرەنگاری(Resistance)؛ لە کەتاییدا هەر تاکەکمان لە سەر شانمانە بە هەموو شێوەیەک دژی ئەوانەی ژینگە تێک دەدەن بوەستینەوە، جا ئەوە بە ئاگادار کردنەوە، ڕونکردنەوە و وشیارکردنەوەی ئەو تاوانبارانە و هەروەها تەواوی کەمەڵگا لە ئاکامی کردەوەی دزەوی ئەو ژینگە تێکدەرانە بێت و یان بە مانگرتنی گشتی و بەرگرتن لەیان بە شێوەی ئاسایی و یاسایی و دەنگهەڵبرین یان بە هەر شێوەیەک بێت، وا بکەین ئەو کاولکاریەکانە بوەستێنرێت.

دیارە لەو چەند ڕێکارە سەرەکیە بە زەرینە لە سەرچاوە و نووسینەکاندا ئاماژە بە ڕێکاری یەک، سێ و چوار زەرتر دەکرێت و جاری واشە ئاماژە بە دوو و پێنجیش دەکرێت و بەڵام هەر پێنجەکەم ڕیزکردن و جیا لەوەش ڕێکاری شەش، حەوت و هەشت بە خێم زیادم کردون و ئەو میناکانەش هەر بە خێم هێناومەنەوە و بە پێی ژینگەی خێمان دامەشتوون. ئەمە ئەگا ئەو ڕێکارانە ڕەچاو کەین جیا لەوەی کەمەکی بە ژینگە هەیە و لەولاشەوە لە باری ئابوریشەوە تێچوومان کەمتر دەبێت و لە لایەکی دیکەشەوە کاتمان بۆ دەگەڕێتەوە و هەروەها پەویستیش ناکات خۆ ماندوو بکەین و بە وەنە تێچووی زیادی بکەین بەڵام ئەوە ئەمە دار لە نێو دارستاندا لەدەدەین و ئەو هەموو خەڵکەکە بە خۆوە ڕاگیر بکەین، بە تایبەتی لەو شوێنانەی دارستانی خەسکی لێیە، هەر ئەوی بپارێزین تەواوە و جا تێچووشی نیە بە سەرشتەکەشی خەڵاگرترە. هەروەها بە دەکارکردنی ئەو ڕێکارانە زەر ڕوداوی سروشتی نەخوازراو و

ئەو مەترسییە ژینگەییانەی کە لە سەرەتادا لە بارەیان دواین، لە کەمی دەدەن. لە کۆتاییدا دەتوانین ئەو هیوایەشمان هەبێت کە زانست و خراپ بەکارهێنانی چەندە لە تێکدانی ژینگەدا مەترسیدار دەرکەوتووە، دەتوانرێت بە شێوەی دروست بە بەرژەوەندی سروشتیش دەکاری کەین و بەر لەو تێکدانە ژینگەییانە بگرین.

کتێبی "ئەدەب و هونەری منداڵان".. زیاد ڕەشاد قادر

ناساندن و هەڵسەنگاندن

ئەدەب و هونەری منداڵان، ناوونیشانی ئەو کتێبەیە لە سازدانی دیمانە و ئامادەکردنی هەردوو بەڕێزان د.هاوژین سڵیوە و ڕۆستەم خامۆش، کتێبەکی قەبارە گەورەی ٥٥٢ لاپەڕەییە و بە تیراژی ٥٠٠ دانە لە ساڵی ٢٠٢٢ چاپ کراوە، لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوە و پەخشی کۆیەیە و لەلایەن سەڵاح شێخ شەرەفەوە پێشەکیی بۆ نووسراوە.
کتێبەکە لە دوو بەشی سەرەکی پێکدێت، بەشی یەکەم کە لە لاپەڕە ٢٣ تاکوو لاپەڕە ٢٧٦ی کتێبەکەی گرتووە، تێیدا لەدوان لە ٦٣ کەس لە نووسەر و مامۆستا و دەروونناس و نیگارکێش و مۆسیقار و گۆرانیبێژ و کاریکاتێریست و کەسایەتی دیکەی چالاکی بواری ئەدەب و هونەری منداڵانە وەرگیراوە لەبارەی شازدە تەوەری جیا جیای کە بریتیین لە: {ڕۆڵی فۆلکلۆر لە ئەدەبی منداڵان، ئەدەبی منداڵان، شیعری منداڵان، چیرۆکی منداڵان، ڕۆمانی منداڵان، شانۆی منداڵان، نووسین بۆ منداڵانی باخچە، نیگارکێشی منداڵان، کاریکاتێری منداڵان، میوزیک و گۆرانیی منداڵان، فیلمی کارتۆنی منداڵان، ڕۆژنامەنووسیی منداڵان، ڕۆژی جیهانیی منداڵان، کتێب و گۆڤاری منداڵان، وەرگێڕان لە ئەدەبی منداڵان، بەرنامەی منداڵانە لە ڕادیۆ و تیڤیدا}. هەرچی بەشی دووەمە لە لاپەڕە ٢٩٢ تاکوو لاپەڕە ٥٤٣ی کتێبەکەی داگیر کردووە، چاوپێکەوتنە لەگەڵ ٣٦ کەسایەتیی بواری جۆراوجۆرەکانی ئەدەب و هونەری منداڵان.
بەگوێرەی ئاگاداری و دیتنی ئێمە ئەم هەوڵە ناوازەی ئەو دوو

بەڕێزە، بەو قەبارە گەورە و بەرفراوانییە، هەوڵێکی داهێنەرانەیە و یەکەم جارە لە نێوەندی ئەدەبی منداڵانی کورددا، لە ڕێگەی بەسەرکردنەوەی ئەو هەموو کەسایەتییەوە لە هەموو پارێزگاکانی باشووری کوردستان و بەشێکی نووسەر و چالاکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تاراوگەنشینیشی تێدایە و ژمارەیەک بابەتی گرنگ بخرێتە بەر باس و گەنگەشەکردن، لە نموونەی مژارەکانی ئەدەبی منداڵان بە شیعر و چیرۆک و ڕۆمانەوە، هەروەها بە قسەکردن لە شانۆ و نیگارکێشی و کاریکاتێر و میوزیک و فیلمی کارتۆنی و وەرگێڕانەوە، بە باسکردنی لایەنەکانی وەک کتێبی منداڵان و ڕۆژنامەگەریی منداڵان بە بەرنامەی ڕادیۆیی و تەلەفزیۆنییەوە.

دیارە ئەمەش بە کۆششی زۆر و لەهاتوویی و ماندووبوونی هەردوو دانەری کتێبەکە دەگەڕێتەوە، کە جگە لەو کتێبەیان هەر یەک لەو دوو نووسەرە پاشخانێکی دەوڵەمەندیان لە بواری ئەدەبی منداڵاندا هەیە. ئەوەتا د.هاوژین سڵێوە جگە لە نووسین و چالاکییە ڕۆشنبیری و ئەکادیمییەکانی لە مەیدانی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی گشتیدا، هەروەها لە بواری ئەدەبی منداڵاندا هەوڵی جوانی لە شیعر و چیرۆک و وەرگێڕاندا هەیە. سەبارەت بە مامۆستا ڕۆستەم خامۆشیش ساڵانێکە خۆی بە کاری نووسینی دەقی منداڵانە و ڕۆژنامەگەریی منداڵان یەکلا کردووەتەوە و بە هەق جێپەنجەشی لەم بوارەدا دیار و بەرچاوە.

بۆیە ئەگەر بە لایەنە جوان و درەوشاوەکانی ئەو کتێبەدا بچین، لەلایەک جگە لەوەی بە چەند ڕستە و پەرەگراف و لاپەڕەیەک تەواو نابێت، لەلایەکی دی بە ئەرکی ئەو نووسینەی نابینین ڕۆڵ و پێداویستی و بایەخی ئەو کتێبە ڕیز بکەین و بنووسین. بەڵکوو بە ئەوەی هەردوو ئەو نووسەرە بەڕێزە و تەواوی ئەوانەمان کە قسە لە ئەدەب و هونەری منداڵان دەکەین بە هەموو ڕشتە و بەشەکانییەوە، بەرهەم و بابەتی باشتر و بەپێزتر و ناوازەتر بنووسین و لە پاڵ گەڕان لەدوو زمانێکی پاراوتر و بیرۆکەی جوانتر و داهێنانی گەورەتر و خزمەتی زۆرتر بە لایەنی سەلیقە و پەروەردەی منداڵ بین و بابەتی ڕەخنە و دەرخستنی خەوش و کەماسییەکانی هەر دەق و بەرهەمێک زەق بکەینەوە وکاری جددی لەسەر بکەین. بۆیە لێرەوە لە پاڵ دەستخۆشی و ئافەرین و بارەکەڵڵای زۆرم بە ئەو کۆشش و شەونخوونی و ماندووبوونەیان، بە داوای لێبوردنەوە لە چەند خاڵێکدا پەنجە دەخەینە سەر ئەو نەنگی و ناتەواوی و ناهاوسەنگییەی بە دیدی ئێمە لەو کتێبەدا هەیە.

یەکەم: هەرچەندە ئامادەکارانی کتێبەکە لە پێشەکیدا دەڵێن: “پرسیارمان بە چەندین کەسی دیکەش ناردبوو و داوامان لێ کردبوون کە وەڵاممان بدەنەوە، بەڵام ئامادە نەبوون وەڵاممان بدەنەوە،

هەبوو بەڵێنی پێداین و دواتر لە بیری چوو…هتد”. (ئەدەب و هونەری منداڵان، ل١٣). من نازانم ئەوانەی وەڵامیان نەداونەتەوە و کێن و چەند کەس بوون، بەڵام ئەوە دەزانم کۆمەڵێک نووسەر و چالاکی بواری ئەدەبی منداڵان پێشی زۆرێک لەوانەی لەم کتێبەدا قسەیان هەیە، بە نووسین و کتێب وچالاکیی هونەری پشکدارییەکی گەورەیان لە پێشخستنی ئەدەب و هونەری منداڵانی کورد کردووە، ئەوەتا ئەگەر سەرەڕای هەر سەرنج و تێبینییەک لەسەر بەرهەمەکانیان، بۆ نموونە هەر کە بتەوێت سەرچاوەیەک لەسەر ئەدەبی منداڵانی کورد ببینیت و بخوێنیتەوە، ناچاریت بەشێکی ئەو نووسەرە کوردانەی کە کتێبەکانیان جێگەی باوەڕن و زانیاریی ورد وگرنگیان تێدا دەست دەکەوێت، پێکهاتوون لە مامۆستایان حەمەکەریم هەورامی، ناهیدە ئەحمەد، فازڵ مەجید مەحموود… یان هەر کە بتەوێت لەسەر ڕۆژنامەنووسیی منداڵان سەرچاوە پەیدا بکەیت، ناچاریت بۆ کتێبە ناوازەکەی د.ئیدریس عەبدوڵڵا بگەڕێیتەوە، کە دێیتە سەر گۆرانیی منداڵان کەسایتیی هونەرمەند سەڵاح محەمەد ناسراو بە مام عەوڵا وەک سیمبولێک دەبیندرێت. کەچی هیچێک لەو ناوانەی باس کران لەو کتێبەدا حزووریان نییە. ئیدی پێدا وەرە زۆر قەڵەم و نووسەری دیکەی لە نموونەی فەهمی کاکەیی، محەمەد فەریق حەسەن، محەمەد عەبدوڵڵا ئامێدی، حوسێن بەفرین، موحسین ساڵح حەسەن، مەدحەت بێخەو، محەمەد گۆران ناسراو بە بابە گەورە، سەید ئەحمەد بەرزنجی، جەمال گردەسۆری، عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی، بڕوا موحەممەدی و زۆرانی دی کە هەر یەکەو بە نووسین یا وەرگێڕان جێدەستیان لە پێشخستنی ئەدەبی منداڵانی کورددا هەیە.

دووەم: ناهاوسەنگییەکی زەق و بەرچاو لە بایەخدان بە تەوەرە جیاوازەکانی نێو کتێبەکە هەیە. بۆ نموونە بۆ پرسێکی گرنگ و ئاوکێش و قسەهەڵگر و پڕ مشتومڕی وەک (ڕۆڵی فۆلکۆر لە ئەدەبی منداڵاندا)، زۆر بەکورتی چاوپێکەوتن تەنیا لەگەڵ یەک کەسایەتی کراوە و تەنیا لاپەڕە و نیوێکی بۆ تەرخان کراوە، کەچی لە بەرانبەردا بۆ باسی شیعری منداڵان قسە و بۆچوونی حەفت کەسایەتی وەگیراوە و حەڤدە لاپەڕەی بۆ تەرخان کراوە. بۆ تەوەری چیرۆکی منداڵان چاوپێکەوتن لەگەڵ هەشت کەسایەتی کراوە و بیست و شەش لاپەڕەی کتێبەکەی بۆ تەرخان کراوە. هەروەها لە هەندێک بەش و فایلدا نووسەرێک پرسیارباران کراوە، لە هەندێکێش پرسیارێکی کورتیلە و وەرامێکی دوور و درێژی چەند لاپەڕەیی بەرچاو دەکەوێت، بۆ نموونە لە یەکێک لە تەوەرەکان نووسەرێک بەبێ ئەوەی هیچ پرسیاری لێ بکرێت، کەچی وەرامێکی پێنج لاپەڕەیی نووسیوە! لە باسێکدا کە بە حسێب باسی وەرگێڕانە و قسە لەسەر وەرگێڕان دەکرێت، کەچی بە ڕستەی “چۆن ئاشنا بووی بە جیهانە جوان و ڕەنگاڵییەکەی

منداڵان” پرسیاری لێ کراوە.

سێیەم: بەشێک لەو کەسایەتییانەی چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا کراوە، چەند جارێک و لە چەندین تەوەری جودادا قسە و لێدوانیان هەبووە، کە ئەمە زەحمەتە بۆ یەک کەس لە هەمـــوو ئەو بـــوارە جۆراوجۆرە بۆچوونی زانستی و ڕای دروست بخاتە ڕوو. بۆ نموونە نووسەر هەیە لەو کتێبەدا حەفت جار چاوپێکەوتنی لەگەڵدا کراوە و تێیدا جگە لە قسەکردن لەبارەی شیعر وچیرۆک و ڕۆمانی منداڵان، هەروەها لەسەر فیلمی کارتۆنی و بەرنامەی ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی و نیگارکێشیی منداڵانیش وەک شارەزایەک لێدوانی داوە، نووسەری دیکە هەیە جگە لەوەی لە سێ مژاری جودادا لێدوانی لێ وەرگیراوە، دواتر لە تەوەری دووەمی کتێبەکەدا چاوپێکەوتنی بەرفراوانی لەگەڵدا کراوە.

چوارەم: مەرج نییە ئەوەی شیعری جوانی نووسی بۆ منداڵان لە هەمان دەمدا لە باسکردنی خەسڵەتەکانی شیعری منداڵان لێزان و زیرەک بێت، هەر وەک دەشێ کەسێک با لە مەیدانی ڕەخنەی ئەدەبی منداڵاندا بلیمەتیش بێت و هەر بۆ ئەوە باش بێت دەقی داهێنانکارانە و دەقی سواوی پێ لەیەک جوێ بکەیتەوە، بەڵام ڕەنگە هەر ئەو کەسە بەخۆی نەتوانێت شیعر یان چیرۆکێکی جوان و سەرکەوتوو بنووسێت. ئەوجا بەشێک لەو بەڕێزانەی لێدوانیان لێ وەرگیراوە، یان چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا کراوە بەم تەرز و شێوەیەن. بۆ نموونە کەسێکت هەیە چەند دەقێکی جوانی بیانی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، چ پێویست دەکات بە پرسیارکردن لە باسی شانۆ یان کاریکاتێری منداڵان تووشی هەڵە و قسە فڕێدانی بکەیت. یان کابرا چەند شیعرێکی بۆ منداڵان نووسیوە، چ لازم بە پرسیار لە تایبەتمەندی و بەهای چیرۆکی منداڵان بەسەری بکەیتەوە، یاخود کابرا لە دەروونزانیدا پسپۆڕە، ئاخر لەکوێ ورد و درشتی ڕۆمانی منداڵان و مێردمنداڵان شی بکاتەوە؟

پێنجەم: باوەڕ ناکرێ هیچ کەس نکوڵی لەوە هەبێت پرسیار دانان بۆ کتێبێکی بەو قەبارە گەورەیە و بەو هەموو بوار و بابەتە جۆراوجۆرە کارێکی ئاسان بێت، بگرە ڕەنگە هەندێک جار دانانی پرسیاری ورد و ئامانجدار لە وەرامەکان قورستر و ماندووکەرتر بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەش مادام هەردوو نووسەر و ڕۆژنامەنووسی بەڕێز شانیان داوەتە بەر وەها پرۆژەیەکی گەورە، دەبوو لە پرسیارکردن وردتر بن، هیچ نەبێت لێرە و لەوێ تووشی پرسیاری دووبارە نەبنەوە. من لێرەدا تەنیا دوو نموونە دێنمەوە. یەکێکیان لە تەوەری شیعری منداڵاندا لە یەکەم پرسیاردا هاتووە: “تایبەتمەندی شیعری منداڵان چییە و دەبێ چۆن بەیان بنووسرێت”. لە کۆتا پرسیاری هەمان تەوەریشدا هاتووە: “بۆ بیر و ڕوانینی تۆ دەبێت شیعری منداڵان چۆن بێت لەڕووی ڕووخسار و ناوەڕۆکەوە”. ئێ جا چونکە هەردوو پرسیار یەک

شتن، بۆیە کە وەرامەکەش دەخوێنیتەوە، هەمان شتن بە کەمێک جیاوازیی لە وشە و دەربڕیندا. یان لە پرسیارێکدا هاتووە: “تایبەتمەندییەکانی چیرۆکی منداڵان چییە” دوای ئەوە نووسراوە: “ئەی خاسیەتەکانی چین”. کە ئەمە وەک ئەوە وایە بە کەسێک بڵێیت ئەرێ تەمەنت چەندە، پاشان پێی بڵێی ئەدی چەند ساڵیت!

شەشەم: ئەو کارەی ئەو دوو بەڕێزە ئەنجامیان داوە، کارێکی جوانی ڕۆژنامەگەرییە، نەک شرۆڤە و توێژینەوە، دیارە لە ئیشی ڕۆژنامەگەریشدا، وەک چۆن ڕۆژنامەنووس دەتوانێت ئەو وەرامانەی وەریدەگرێتەوە ناوونیشانی گونجاوی بۆ دابنێت و ئەو ڕستە و پەرەگرافەی بە باشی دەزانێت زەقی بکاتەوە و بیکاتە مانشێت، بە هەمان تەرز بۆی هەیە بە کورتکردنەوە و ڕێکخستن و مۆنتاژ و لادانی هەندێک ڕستە و پەرەگرافی زیادە و ناپێویست بە چاوپێکەوتنەکاندا بچێتەوە، ئەمە بۆ ئەوەی کاریگەری لەسەر گەیاندنی پەیام و ڕا و بۆچوون و دونیابینیی ئەو نووسەر یان چالاکە هەبێت کە دیمانەی لەگەڵ ساز دراوە. بەڵام ئامادەکارانی کتێبی ئەدەب و هونەری منداڵان پێناچێت ئەو مافەیان بە خۆیان دابێت بە وەرامەکاندا بچنەوە، بۆیە لە هەندێک لاپەڕەدا قسەی دووبارە و درێژدادڕیی ناپێویست بەدی دەکرێت. بۆ نموونە لە یەکێك لە چاوپێکەوتنەکان تەواوی پرسیار و وەرامەکان شەش لاپەڕەی کتێبەکەی گرتووە، بەڵام هەر لەو چاوپێکەوتنە برای چاوپێکەوتن لەگەڵ کراو، هاتووە پرۆفایلی خۆی لە پێنج لاپەڕەدا خستووەتە ڕوو، ئەوانیش دەق وەکوو خۆی داینناوە! یان کە پرسیار لە نووسەرێک کراوە و بۆ نموونە باسی نووسینی چیرۆکی منداڵانی لێ کراوە، کەچی ئەو لەناو وەرامەکەیدا بە ئەوەی بە خۆی زانیبێت کەوتووەتە ناو قسەکردن لە وەرگێڕان، ئەمانیش هاتوون دیسان قسەکەیان دەق بەبێ هیچ کەم و زیادکردنێک داناوە!

حەوتەم: لە بەشێک لە بەرسقی ئەو بەڕێزانی لێدوانیان لێ وەرگیراوە یان دیمانەیان لەگەڵ ساز دراوە، هەندێک قسە و بڕگە و پەرەگراف بەرچاو دەکەوێت. هەر بەڕاستی سەیر و نامۆیە، ئەوجا ئەگەر ئامادەکاران مافی سانسۆرکرنی ئەو قسانەشیان پێ نەدرابێت، وەها پێویست بوو لانی کەم داوا لەو نووسەر و چالاکە بکەن کە بەو بۆچوون و قسەیەیدا بچنەوە و تەواو لێی دڵنیا بێت ئەوجا بڵاویان کردبایەوە. بۆ نموونە شاعیر هەیە لە لێدوانێکیدا گوتوویەتی: “شیعری منداڵان ئەبێ کورت بێت لە چوار دێر کەمتر و لە شەش دێر زیاتر نەبێ” لە کاتێکدا وەها باشە شیعری منداڵان کورت بێت بەڵام بە چ بڕگە و بیرکردنەوە و پێوەر و لۆژیکێک هەر دەبێ لەنێوان شەش دێر و چار دێردا بێت! یان هەیە ئاماژەی بەوە کردووە کە دەقی

منداڵانە پێویستە بەشێوەی ئاکادیمیانە بنووسین! یان هەیە ڕایگەیاندووە کە “مامۆستا قانع و مامۆستا هەژار لە ڕۆژهەڵاتدا لەو شاعیرانەن کە ڕاستەوخۆ بەرهەمی ئەدەبیان بۆ منداڵان خولقاندووە”. هەروەها گوتراوە ” ئەحمەدی خانی چیرۆکی بۆ منداڵان داناوە”… ئەمەو چەندین قسە و لێدوانی دیکە کە زەق دیارن کە زانیاریی هەڵە و نەگونجاون و پەیوەندییان نییە بە دید و بۆچوونی جیاوازی ئەم و ئەو لەسەر مەسەلەیەکی دیاریکراوی ئەدەبی منداڵان.

زیاد ڕەشاد قادر

خوێندنەوەیەک لەبارەی کتێبی ”پارچە ونبووەکانی بەدەنگی “.. ڕۆژگار خالید

” ڕوانین لەتەنهای ژیانی مرۆڤەکان “

چەشنی کتێب ” چیرۆک “
نووسینی ” گۆران سەمەد “

لەڕاستیدا ئەوە سێیەم کۆمەڵە چیرۆکی نووسەرە دەخوێنمەوە .
ئەو کتێبەیان جیاوازییەکی زۆر تێدایە لەڕووی ناوەڕۆک و تەکنیک و شێوازی نووسین و گێڕانەوەی ژیانی کارەکتەرەکانیش .
دەتوانم بڵێم لەم کۆمەڵە چیرۆکە دەیان وێنەی جیاواز و وێنەی جوولاومان نیشان دەدات ، زیاتر لەوەی چاومان و خەیاڵمان لای ئەوە بێت نووسەر چ وێنەیەکی دروستکراومان لە زهنی دروستبکات ، دەبی ئینسان درک بکات لەدەوروبەری چ دەگوزەرێت ؟
بۆچی ڕوانینی ژیانی ڕۆژانەی هەریەکێکمان پەرش و بڵاوە ، لەم سەردەمەدا خێرایی ڕووداوەکان و زۆری ڕووداوەکان وادەکات مرۆڤەکان نەپرژێنە سەر بچووکترین ڕووداوی دەوروبەریان !!
هەربۆیەش گێڕانەوە و دروستکردنی وێنەی جوولاو وادەکا ووردتر و باشتر لەمانای چیرۆک تێبگەین بۆ نموونە ، بینینی کتێبێک یا سەیرکردنی ئاسمان یا بارینی باران و لەبیرکردنی کلیلێک یانیش

تەماشاکردنی کتێب و پێنووسێک .
نووسین بەم ستایلە وادەکات وازبهێنن لەچیرۆکی دووبارە و ڕیزکردنی ووشە و بەدەستەوەدانی مانا و کۆتاییەکی خۆش بە چیرۆکەکان .
لەگەڵ ئەوانەشدا ئەرکی نووسەرە نێوەندگیری بکات لەنێوان چیرۆکەکان و خوێنەری جددی و ورد ، تاوەکو بچووکترین وردەکاری و نهێنی بەسەرمان تێپەڕ نەبێت ، چونکە بە تێپەڕبوونی هەر شتێکی وورد و قووڵ و گەڕانەوەی بەم شێوەیە لەواتای چیرۆکەکان و دونیای شاراوەی کارەکتەرەکان دوور دەکەوینەوە .
دەتوانم بڵێم
یەکێک لەجوانیەکانی ئەوجارەی نووسەر ئەوەیە بەقوەی قسە لەسەر فۆڕمی ژیانی کۆمەڵایەتی ئێستامان دەکات و دەیبەستێتەوە بەکات و ڕووداوەکانی سەردەم و مرۆڤەکانی دەوروبەرمان ، لەناو ژیانی هەر کارەکتەرێکی نێو چیرۆکەکان نەبوونی هەست و سۆز و هیلاکی و خراپی باری دەروونی و ژیان و گوزەرانیان دەکاتە یاداشت درک دەکەین چەندە ترسانکین .
لەگەڵ ئەوەش هەست دەکەی ژیانی مەدەنی وردە وردە لە مرۆڤەوە دەمانگەیەنێتە ئاستی ڕەبەتبوون و بووکەڵەی پلاستیکیی، ئەگەرچی هەموو شتێکی پەیداین کەچی هەستی مرۆڤایەتی لەوەرگرتینەوە وردە وردە ئەو شێوە ژیانە لەناوماندا بوونی هەیە و مرۆڤی ئێستا ژیانی تاکڕەوی هەڵبژاردووە و دوورکەوتەتەوە لەژیانی کۆمەڵایەتی .
بەم ڕەنگە بەخێم دەدەم و دەڵێم لەناو هەر چیرۆکێک لەو چیرۆکانە چەندەها چیرۆک و وێنەی بچووکی ڕابردوو و یادگاری و شێوەنخوونی و شوێن هەیە ، لەڕێگەی نووسینەوە نووسەر بەبیرمان دەهێنێتەوە و یادمان بەئاگا دەهێنێتەوە وەک پێنووس _ دار الحكمة _ ئەنکیدۆ _ کتێبخانە _ برسیبوونی سەردەمانێک _ ناوی نەبی یونس و شتی دیکە مرۆڤ بەبیری خۆی بهێنێتەوە .
ئەگەر ئەو کەمێنە چیرۆکە ببەستمەوە و بەچیرۆکەکانی چیرۆکنووسی گەورەی جیهانی " ئانتوان چیخۆف" بێگومان دەبینی لەناو هەر چیرۆکێک سەردەمەکان دەگۆڕدرێن و پەیوەندیی نێوان مرۆڤەکان دەگۆڕدرێن و بەرژەوەندی و دونیای ماددە گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە ، شێوازی جۆراوجۆر جل و بەرگ و خواردن و کەرەستەی گواستنەوەی مرۆڤەکان گۆڕاوە ، چلەسی و هەژاری و چاوچنۆکی و گریان و هەز و حەزی مرۆڤ بە سێکس و شەراب و سەرمایە وەکو خۆی ماتەوە و مرۆڤ هەستی ئیرەی تێدا ماوە .
لەبەرەش نووسەر درێژە بەژیانی ئێستامان دەدا و سەردەمێکی نوێ دەنووسێتەوە و ژیانی شارستانیەتی لەئێستادا گۆڕاوە بە شێوە ژیانێکی سەیرتر ، وەک دەبینین منداڵ و بەخێوکردنی منداڵ گۆڕاوە ،

مرۆڤەکان بەتەنها دەژین و خواردنی دەرەوە دەخوات و سەگێک یاخود پشیلەیەک لەگەڵی دەژێت ، لەڕێگەی مۆبایلەکەی ژیانی ڕۆژانەی لەگەڵ هەمووان هاوبەشی پێدەکات و شەوانە هەست دەکات چەندە تەنها و چەندە هیلاکە.

هەر ئەوەشە وادەکا هەژاندنی هەست و ناخی کارەکتەرەکان لەڕێگەی دەردە دڵەوە بکەینەوە بەپرسیار و بەدوای ئەو وەڵامانەدا بگەڕێن لەگێڕانەوەی چیرۆکەکان هەستی پێدەکرێت .

چەندین پرسیاری سەیر دێتە پێش گرنگیشە بەلای هەمووانەوە :.

هەر بەجددی مر□ق ت□دەگات ؟

چەندە بەقوڵی لەناو ژیانی ئەوانەی دیکە ووجودی هەیە و ژیانیان تەواو دەکات و بووە بەپاڵەوانی ژیانیان یان ئەوان بوون بە پاڵەوانی ژیانی !

لەگەڵ ئەوەش هەردوولا وادەکەن بەردەوامی بەو ژیانە بدەن بەئاسانی چیرۆکی تراژیدی دروست ببێت .

ژیانی مۆدێرنە ژیانێکە مر□ق ب□دوای حەقیقەت ناگەڕێت بەدوای خۆدزینەوەیە یانیش بەدوای ئەوەیە گرنگی بە شتەکان نەدا یانیش بەدوای ژیانێکە پرسیاری جددی دروست ناکا لەهەمانکاتدا بڕوای ژیانێکی ڕووکەشی هەیە یانیش ژیانێکی اجباری فێری مرۆڤەکان دەکات .

لە چیرۆکی یەکەم /” پەنکچوەیشن “

خەیاڵ بەشێوەیەکی سەیر زەق بۆتەوە لەلای پاڵەوانی چیرۆکە بیر لە ڕابردوو دەکاتەوە و ئێستا و داهاتووی لەبیر چۆتەوە پێی وایە ژیان کۆتایی هاتووە !

لەهەمان کاتدا بیر لەنیوەی مر□قایەتی ناکاتەوە تاوەکو یەکێک لەو نیوەی مر□قایەتی دێتە نێو ژیانی فێری دەکا رابردوو ببەستێتەوە بەئێستای و لەڕێگەی چیرۆکەوە داهاتوو بنووسێتەوە .

دەتوانم بڵێم ئەوە نووسینە وادەکا مر□ق خ□یاڵ بکات و پرسیار بکات و بەدوای ئەو شتانە بێت وەک تاک پێویستیتی لەژیانی ڕۆژانەی .

خاڵێک دابنێ بۆ ژیانی ئێستای جاریش هەیە فاریزەیەک دابنێ جاریش هەیە پرسیاری جددی دروستبکات جاریش هەیە بەدوای وەڵام بگەڕێت یانیش بەسەر سووڕمانەوە لە حەقیقەت و درۆ و خەیال بڕوانێت .

ئەگەرچی دەیەوێت وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە بداتەوە هیچ ڕۆژێک بەخەیاڵی نەهاتووە .

بۆیە بۆ هەر یەکێکمان پێویستە بزانرێت بەدوای چ شتێک دەگەڕێن پێش ئەوەی بەدوای ئەو بوونە ڕاستقینەیە بگەڕێن دەمانەوێت .

لە چیرۆکی دووەم /” ڕێگەم بدەن تا زووە لێرە بڕۆم “

_ شارێکی وێران هەیە ئەو شارە موسڵە بنەماڵەیەکی ڕەسەن و خانەدان

و گەورەی کورد بۆی دەگەڕێنەوە .
ئەگەرچی ئەو گەڕا نەوەیە هیچ سوودێکی نییە وە هیچ ئاماژەیەک نییە بەگەڕا نەوەیان دڵیان خۆش بێت و بتوانن بەخۆشی بژین کەچی سەیرەکە لەوەیە دەترسن و خۆیان لەم شارەدا قایمکردووە تێدا دەژین ئەگەرچی لەناخی هەر یەکێکیان بۆشاییەک هەیە هەرگیز و هەرگیز پڕ نا بێتەوە ، لەکۆتایی چیڕۆکەکە درک دەکەین بۆشایی بێکەسی و هەژاری و نەخۆشی و ترسە ، سەیرەکە لەوەیە بێدەنگن تەنها ڕووخساری یەکدی دەخوێننەوە و بێزارن لەیەکدی .
ئەو بنەماڵەیە ئەگەرچی لەبیرکراون چونکە ئەوا نە لە سەردەمێک لەم شارەدا بوون پێگەیان هەبووە ، ئەو سەردەمە ” نووسین و خوێندنەوەی کتێب و کڕینی کتێب و پرسیاری جددی و هەژاندنی هەست و فکری ئینسان و ژیانی گشتی جێی بایەخ بووە ” .
لەئێستادا ئەوان گەڕا نەوە ئەم شارە ژیانی تاک لەژێر پرسیارێکی بێوەڵامە و کەس نایەوێت یانیش تاقەتی نییە لەبارەی بدوێت .
لەکۆتایی چیرۆکە دەتوانم بڵێم ئاماژەکان و جوولەی مر□ق□کان بەسە تێبگەین ژیانکردن لەم شارەدا دەمێکە کۆتایی هاتووە کەس بەئاگا نییە بۆیە سەرۆکی خێزانەکە کۆتایی بەهەموو شتێک دەهێنێت پێی وایە ئەوە کوشتن دەتوانێت هەم پرسیاری جددی بێت و هەمیش وەڵامی جددی بێت بۆ ئەوانەی دەیانەوێت بمرن !
چیرۆکی سێیەم / “چیرۆکێک بەبێ خاڵی کۆتایی “
پەیوەندییەکی قووڵ لەنێوان چیرۆکی یەکەم و سێیەم هەیە و وادەکات بەستنەوەیەک و گرێیەک بکەینەوە و تێڕامانێکمان هەبێت لەسەر کارەکتەری سەرەکی ڕوودا وەکانی هەردوو چیرۆکەکەدا .
بەهەمان شێوەی چیرۆکی یەکەم نووسین و فێربوونی تەکنیکی نووسینی چیرۆک و بەبیر هێنانەوەی ناوی کارەکتەرەکان و بەستنەوەی بە شوێنەکان وادەکا بەردەوامییەک هەبێت ، بۆیە لەم چیرۆکەدا بەشێوەیەکی تەکنیکی دەیەوێت ڕووداوێک ڕاست بکاتەوە پەیوەندیی هەیە بەکوژرانی کەسێک . تاوەکو لەپڕ تێدەگەین گومانکردن لەکەسێک تاوانبارە بەکوشتنی کەسێکی ئازادیخواز و نووسەر لەڕێگەی پیتەوە بەڕاستی ئەستەم بێت .
بەڵام بۆ مر□ق□کی ژیر ژیان چەندە سەیر و ترسناک بێت ، کەچی دەتوانێت لەهەموو شتێک تێبگات لەم چیڕۆکەدا کارەکتەری سەرەکی راناوەستێت ناوی جەللاد و جاسوسەکە دەزانێت و کوی پەیوەندییەکە دەخاتە بەردەم واقیعێکی تاڵ و ناخۆش چونکە ناوهێنانی کەسێکی ئاشنا بەگوێی هەمووان، جۆرێکە لە دووبارە بوونەوەی ترس لە هەموو شتێک کەسەکە (ملازم محسینە) .
لە چیرۆکی چوارەم /” ئاوەڵکراسی مۆر “

نووسەر چەند پارچە بینینی دەبەستێتەوە بەیەکدی لەم چیرۆکەدا دوو ئاست لە تێگەیشتن هەیە هەرگیز ئەو دوو ئاستەدا هاوتای یەکدی نابن دوو بیرکرنەوە هەیە هەرگیز هاوتای یەکدی نابن دوو خۆشەویستی هەیە هیچ شتێکیان ئەوەی دیکە نا بەستێتەوە بەیەکدی ، هەر ئەوەشە وادەکا لەڕووی دەروونییەوە ل□ کەسەکان بڕوانین تاوەکو بتوانین لەڕووی کەسایەتییەوە خوێندنەوەیەکی واقیعیانە و ڕاستگۆیانەیان بۆ بکەین ئەگەرچی لەسەردەمی ئێستادا ماددییەت هەموو شتێک دەشێوێنێت و مرۆڤەکان بەچاوی کڕین و فرۆشتن ل□ هەموو شتێک دەڕوانن و نرخیان لەسەر دادەنێن .

هەر ئەوەشە وادەکا ل□ پڕ بیرکردنەوە و ڕوانینی مرۆڤەکان بگۆڕێت هیوا و ئومێدی کەسەکان وابکات مر□ق باوەڕی بەهیچ شتێک نەمێنێت بەترسەوە لە داهاتوو تێبگات کەچەندە تەنهایە ، هەر کاتێک مرۆڤ ترسا لەداهاتووی خۆی خۆشحال ناژیت و لەناخەوە شۆک دەبێت سێکس وەک گەمەیەک دەبینێت و ئافرەت وەک مەکینە دەبینێت و لەبەر خاتری ئەو ژیانە درۆیینەیە لەهیچ شوێنێک ئۆقرە ناگرێت گرێی دەروونی بۆ دروست دەبێت ، بەپێچەوانەوە ئافرەت لەڕێگەی سێکسەوە پارە پەیدا دەکات و دواتر بەدوای پیاوی ناوخەون و خەیاڵی دەگەڕێت و دەیەوێت ژیانێکی نوێی ه□ بێت .

چیرۆکی پێنجەم / ” شێوەی ئەندازی□ی تەنهایی “

تەنیاییەک هەیە هیچ شتێک نییە قیاسی بکات و هیچ کەسێک نییە بتوانێت لەبارەی بنووسێتەوە بۆیەش وا دەڵێم هەرشتێک بوو بەمەحاڵ ئەو شتە بەنهێنی نامێنێتەوە بەڵکو دەبێتە گلەیی و گازندەی شەو و ڕۆژ و ئەوکاتانەی ئینسان لەهەموو شتێکی ژیان توڕە دەبێت .

تەنیاییەک هەیە تاقەتی ئینسان ناهێلێت لەڕێی ئەو تاقەتەوە ئاشنای شێوە ژیانێک دەبین هەزاران مر□ق ب□مردووی تێدا دەژین و نانی زیندووەکان دەخۆن و هەوای کەسانی دیکە هەڵدەمژن و پێویستیان بە جێگە و پێگەیەک هەیە بۆ ژیانکردنیان .

ئەو سەردەمە میدیا و گەیاندنی زانیاری و هەواڵ دەبەسترێتەوە بەوەی بنەماکانی ژیان مرۆڤی بەرەو چ گۆشەیەک رۆیشتووە لەم گۆشەیە هەموو شتێک دەبینین جگە لەتاریکی ناخمان هەموو شتێک گەرمە جگە لە هەناسەی سییەکانمان هەموو دونیا بووە بەگرێیەک کەچی ئەم گرێیە کەس ناتوانێت بیکاتەوە چونکە لەسەردەمێک دەژین مر□ق ب□قەد هەموو شتێک تەنهاییە و بەقەد هەموو شتێک درۆ لەگەڵ دەوروب□ری دەکات و دەزانێت خۆی بەشێکە لەم گەمەیەی هەرگیز کۆتایی نایەت .

چیرۆکی شەشەم / ” لەودیو قیژەی بێدەنگییەوە ” .

لەناخی هەر یەکێکمان□دا بێدەنگییەک هەیە ئەو بێدەنگییە خەم و خەفەت و ناخۆشی و مەینەتی کەسانێکە قەدەری ژیان زاڵمانە لەگەڵیان

جوولایەوە کەسێک نەبووە لێیان تێبگات و لێیان بپرسێتەوە ئەگەر بە
ناشکوری نەڵێن لە هەزاران چیرۆک و بەسەرهات و خەم و خەفەتی ئەم میللەتە بەدەگمەن پێکەنین و قسەی خۆش و شایی و گۆرانی تێدایە .
ئەم چیرۆکە لێهاتووی دوو مر□ق نیشان دەدا دەیانەوێت ئەم شتانە بنووسنەوە بەچەند ووشەیەک دەتوانرێت خەمێکی گەورەمان پێبڵێت .
بەچەند ووشەیەک خەمی مەرگەساتی ئەنفال و روحی سەدان مر□قمان نیشان بدات بەشێوەی یاداشتێک هەرگیز لەبیرناچێتەوە .
لەیاداشتی دواتر هیچ کەسێک ناتوانێت قیژە بکات بەقەد ئەو کەسە مردنی ئازیزێک چەندە سامناکە و تێکچوونی دەروونی ئینسانێک قیژەی لەکەسێک دەبڕێت و منداڵێک بەبێ دایک گەور□ ب□ب□ت چۆ دەتوانێت بقیژ□ن□□ت ئەگەر ئەمانەش بنووسرێتەوە بێگومان سەدان قیژە و خۆبریندارکردنی دیکە هەیە پێویستی بەقیژەیە ، بۆ کەسێک زیاتر حەزبکات لەمانای زیاتری ئەم ووشەیە تێبگات کەچەندە سامناکە رۆمانی "قیژە" لەلایەن کاک" فەرهاد چۆمانی" نووسراوە هەر کەسێک بخوێنێتەوە تێدەگات ژیان چەندە بێزارمان دەکات شەڕ چەندە بێزارمان دەکات مر□ق ل□خۆڕا قیژە ناکات مەگەر چیڕۆکەکەی نەبیسترێت و کەس نەینووسێتەوە چونکە قیژەکردن بەئاگاهێنانەوەی هەستی ئینسانبوونە .
چیرۆکی حەوتەم " ناپلیۆن "
لە چیرۆکی کۆتاییدا نووسەر لەڕێگەی ناوی سەرکردەیەکەوە قوڵ دەبێتەوە بۆ دونیای فکریمان و گەمەیەکی قوڵ بەمێشکمان دەکات و وادەزانین باسی شکۆ و هێز و مێژووی " ناپلیۆنە " کەچی مەبەستی ئەوەیە چۆن فەرماندەیەکی سەربازی لە ژوورەکەی خۆیدا خەریکی یاری کۆنکان و خواردنەوەیە خۆی مەست دەکات .
ل□ بەشێکی دیکەی چیرۆکەکە شەڕێک دەگێڕێتەوە دیارنییە کەیە و ئەو شوێنەی شەڕی تێدا رووودەدا چ شوێنێکە و ئەو شەڕە کەی کۆتایی دێت بەڵام ئەم چیرۆکە لە لای تاکی کورد ئاشنایە چونکە هەرگیز نەتەوەی کورد و چەک و شەڕ جیانابنەوە .
ترس و کوشتن و برسیەتی و بێئاگایی و نەبوونی خەمخۆری لەم چیرۆکەدا دووبارە بۆتەوە.
لەڕاستیدا دووجۆر شەڕ هەیە لەم چیرۆکەدا
شەڕێک شەڕی ئیرادە و ویستی کەسی و خەونی سەدان کەسە.
شەڕێکی دیکە کەسێک دەیکات و هەموو شتێک دەکا قوربانی ئەو شتانەی بڕوای پێی هەیە و ڕەوایەتی بەخۆی دەدا .
لەم چیڕۆکە بێدەنگی و گریان و کوشتن و بێباکی و شکست و کشانەوە و هێز و چەک و ڕووخانی وورەی سەربازلاکان لەگەڵ شکۆی ناپلیۆن یەکناگرێتەوە .

ئەو فەرمانده سەربازییە لە کارەکتەری چیرۆکی " ئاژاوەگەری " کۆچیرۆکی نووسەری جیهانی "ئانتۆن چیخۆف " دەچێت گەمەی کات دەکات و دەیەوێت هەموو شتێک بەیەکدی ببەستێتەوە بەمەبەستی راحەتی دەروونی ، کە بەرهەمی " ئانتۆن چیخۆف " لەلایەن " ڕەسول سوڵتانی " وەرگێڕانی بۆ زمانی کوردی کراوە .

دیپسیك و دیموکراتیزەکردنی تەکنەلۆژیا.. لیو جون، کونسوڵی گشتی چین لە هەولێر.. ئامادەکردنی هەڵۆ حەسەن

وەک دەزانن ماوەیەکی باش بوو، بواری «زیرەکیی دەستکرد» لەلایەن کۆمەڵێک کۆمپانیای زەبەلاحی ڕۆژئاواییەوە قۆرخ کراوبوو. ئەم کۆمپانیایانە، کە خاوەنی سەرچاوەی دارایی زۆر گەورەن، ملیارەها دۆلاریان خستەتە گەڕ بۆ لێکۆڵینەوە و پەرەپێدانی "زیرەکیی دەستکرد".

ئەو نیشاندان و دەرکەوتنە گەورەیەی "دیپسیك" پەرەسەندنێکی بەرچاو بوو لە تێکشکاندنی قۆرخکاری و بزاوتێکی ئێجگار گەورە بوو لەو شەپۆلە گۆڕانکارییانەی لە دنیای تەکنەلۆژیای جیهانی و پنتە جیاوازەکانی دیکەی ژیاندا دێنەئاراوە. وەک دیپلۆماتکارێکی چینی، من ئەمە تەنها وەک هەنگاوێکی تەکنەلۆژیایی نابینم، بەڵکو وەها دەیبینم هەنگاوێکی بەرەوپێشبردن بێت بۆ سیستەمێک کە ژینگەی «زیرەکیی دەستکرد» لە دنیادا فراوانتر و دادپەروەرتر بکات.

ئاستەنگەکانی قۆرخکاری لە پەرەپێدانی "زیرەکیی دەستکرد"

ماوەیەکی باش بوو، بواری «زیرەکیی دەستکرد» لەلایەن کۆمەڵێک کۆمپانیای زەبەلاحی ڕۆژئاواییەوە قۆرخ کراوبوو. ئەم کۆمپانیایانە، کە خاوەنی سەرچاوەی دارایی زۆر گەورەن، ملیارەها دۆلاریان خستەتە گەڕ بۆ لێکۆڵینەوە و پەرەپێدانی زیرەکیی دەستکرد،ئەو کۆمپانیا

قۆرخکارانە، داتایەکی زۆریان کۆکردۆتەوە، باشترین بەهرەمەندەکانیان لە هەموو گۆشەیەکی جیهانەوە بۆخۆیان ڕاکێشاوە، ژێرخانێکی بەهێزی تەکنەلۆژییان دروست کردووە. ئەمانە بوونە هۆی دروستکردنی مۆدێلێکی پێشکەوتووی زیرەکیی دەستکرد، کە زۆرجار تەنانەت لە دەست زۆرینەی دامەزراوەکاندا نامێنێت، ئەمە چ لە وڵاتە پێشکەوتووەکان و چ لە وڵاتە گەشەسەندووکاندا یشدا هەمان دۆخ هەیە.سروشتی قۆرخکاری ئەم پەرەپێدانە کاریگەرییەکی نەرێنی زۆری هەبووە. هەروەک ئەوەی لەنێو ئەم تۆڕەدا نوێکاری خنکێندراوە، چونکە خودی سیستەمەکە وەها داڕێژراوە کە کارمەند و توێژەرە باشەکان لە بازنەی دەرەوەی ناوەندە تەکنەلۆژییە نەریتییەکان لە تێکشاندان وخەریکی ڕکابەرایەتین. ئەم سنووردارییەی ڕکابەری، خێرایی پێشکەوتنی دەستکردی هێواشتر کردووەتەوە، بەتایبەت لەوەدا کە دەبوو ڕێگە بە کۆمەڵێک بیرۆکە و ڕێبازی جۆراوجۆر بدرایە هەتا سیستەمەکە گەشە پێبدەن و کارەکە تەنها لەسەر یەک ڕێنباز و ئایدیا نەڕۆیشتایە. لەگەڵ ئەوەشدا، تێچووی زۆری دەستڕاگەیشتن بە تەکنەلۆژیای دەستکرد، کەلێنێکی دیکەی لە بواری پێشکەوتنی دیجیتاڵی دروست کردووە، ئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی وڵاتانی گەشەسەندوو و کۆمپانیا بچووک و مامناوەندەکان لە پێشبڕکێی زیرەکیی دەستکرد دوابکەون، هەر بۆیە ناتوانن سوود لە توانای گۆڕانکاری ئەم تەکنەلۆژیایە وەربگرن بۆ پەرەپێدانی خۆیان.

دیپسیك: وەک چرایەک بۆ گۆڕانکاری

“دیپسیك”،لەئێستادا وەک تەکدەرێکی ئەرێنیی بەهێز سەریهەڵداوە، کە بەرەنگاری پارادایمی هەنووکە و نوێترین پێشهات دەبێتەوە. لە ڕێگەی تەکنیکی داهێنەرانە و ڕێبازێکی بەرهەمهێنەرانەتر لە ڕووی سەرچاوەوە، توانیویەتی مۆدێلی پێشکەوتووی دەستکرد پەرە پێبدات. یەکێک لەو لایەنانەی کە ستایشی زۆری لێدەکرێت لە “دیپسیك”ئەوەیە کە بەردەوام سەرنجی لەسەر ئەوەیە کە تەکنەلۆژیای دەستکرد بەبێ جیاوازی و بۆ هەمووان بەردەست بخات.مۆدێلەکانی زیرەکیی دەستکردی “دیپسیك”بە شێوەیەک دیزاین کراون، کە لەسەر هاردیوێری کەمترین توانای نەرمەئامێرەکان کار بکەن، ئەمەش بە بەراورد بە هەندێک لە هاوتاکانی خۆی لەو بوارەدا. لەڕاستیدا ئەم پێشکەوتنە بۆ ئەوەیە کە ئێستا هەر تاکێکی کۆمەڵگە، یان کۆمپانیا بچووک و مامناوەندەکان، تەنانەت دامەزراوەکانیش لەو ناوچانەدا کەو ناوچانەدا کە خزمەتگوزارییەکانی بواری ئایتی تێیاندا سنووردارە، بتوانن سوود لە توانا پێشکەوتووەکانی زیرەکیی دەستکرد وەربگرن،

کە هەرێمی کوردستانی عێراق، یەکێکە لەو ناوچانە، کە ڕەنگە ژێرخانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەری بەشێوەیەکی باش سنووردار بێت. تەکنەلۆژیای "دیپسیك"جیهانێکی سەرچاوەی زانیارییە بەخۆی، ئێستا بازرگانییە ناوخۆییەکان دەتوانن چات بۆتی خزمەتگوزاری کڕیاری زیرەکیی دەستکرد بەکاربهێنن، کە پەرەپێدراوە و زۆر زیرەکانە کاردەکات، هەروەک دەتوانن بەڕێوەبردنی کۆگا و شوێنەکانیان لەڕێی هەمان سیستەمەوە باشتر بکەن، لەگەڵ ئەوەشدا شیکاری وردی بازاڕ ئەنجام بدەن، کە ئەو ئەرکانە پێشتر لە توانای ئەواندا نەبوون.

بەرەنگاری و ڕەتکردنەوە: سنووردارکردنە ناڕەواکان

لە ماوەی ڕابردوودا، هەندێک وڵات دەستیان کردووە بە سەپاندنی مەرجی سنووردارکردن لەسەر بەکارهێنانی "دیپسیك"ئەم کردارانە نەک تەنها کورتبینی و دەستەوەستانییە، بەڵکو بنەمایەکی باوەڕپێکەری لۆجیکیشیان نییە. یەکێک لەو مشتومڕە باوانەی لەلایەن بانگەشەکارانی سنووردارکردنی "دیپسیك"ەوە بەڕێوەدەچێ، ئەوەیە کە پێی دەوترێت "نیگەرانیی ئەمنی". بەڵام تەکنەلۆژیای دەستکرد بەگشتی، لەوانە "دیپسیك"، تەنها ئامرازێکی سوودگەیاندنی زانیارییە، چۆنییەتی بەکارهێنانی ئامرازەکە، کاریگەرییەکەی دەردەخات، نەک خودی پلاتفۆرمەکە. هەروەک چۆن چەقۆ دەتوانرێت بۆ چێشتلێنان یان زیانگەیاندن بەکاربهێنرێت، لەکاتێکدا تەنێ بە خراپ بەکارتهێنانی، تۆمەتبارکردنی خودی چەقۆکە کارێکی نالۆژیکییە. بەڕێوەبەرانی "دیپسیك" بە مۆدێلێکی وەها سەرچاوەمەندیان کردووە، کە زیان بە کەس نەگەیەنێت، میکانیزمەکانی لە شوێنی خۆیدایە بۆ دڵنیابوون لە ئاسایشی داتا و بەکارهێنانیان لە چوارچێوەیەکی ڕێوشتبەرزیی باشدا. ئەم پلاتفۆرمە بەردەوام وردبینی ئەمنیی توند و چاکسازی بەردەوامی تێدا دەکرێت لەپێناو پاراستنی داتای بەکارهێنەر و تایبەتمەندییەکان. مشتومڕێکی دیکە لەبارەی "دیپسیك" پەیوەستە بە "پاراستنی ئابووری"یەوە، کە وا دەردەکەوێت هەندێک وڵات نیگەرانن لەوەی کە هەڵکشانی "دیپسیك"زیان بە پیشەسازییە پەیوەندیدارەکانی کاری دەستیی ناوخۆییان دەگەیەنێت، بەڵام ئەم دیدگایە ناتوانێت وەڵامدەرەوەیەکی دڵپەسەندی سەردەمیانە بێت. لە سەردەمی جیهانگیریی ئێستادا، سنووردارکردنی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا و زیرەکیی دەستکردی پێشکەوتوو، بۆ نموونە وەک "دیپسیك"تەنها دەتوانێت خێرایی دەستگەیشتن بە پێشکەوتنە گشتییەکانی بواری پیشەسازی لە جیهاندا واڵا بکات، واتا لە جیاتی

ئەوەی هانی نوێگەری بدات، ئەوەشمان بیرنەچێت ڕێوشوێنەکانی دەستگرتن بە شێوازە نەریتییەکانەوە، وا دەکات کە ژینگەیەکی بازاڕی کەمتر کارا و کەمتر ڕکابەرانە بێت.

تێکشکاندنی بەربەستەکانی بەردەم دەستپێگەیشتنی زیرەکیی دەستکرد

تێچوون و لایەنی ماددی بەربەستێکی سەرەکیین بۆ دەستگەیشتن بە زیرەکیی دەستکرد، "دیپسیک"هەنگاوی بەرچاوی لەم بوارەدا ناوە. بە ڕێکخستنی پرۆسەی پەرەپێدانێکی ستراتیژیی کاریگەر، خزمەتگوزارییەکانی زیرەکیی دەستکرد بە نرخێکی کەمتر لەو نرخەی کە لەلایەن دامەزراوە قۆرخکارەکانەوە دەخرێتە ڕوو پێشکەش دەکات. ئەم کەمکردنەوەی نرخە گۆڕانکارییەکی گەورەیە، بە تایبەتی بۆ باشووری جیهان،لە بواری پەروەردەدا، قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ئێستا دەتوانن سوود لە ئامرازەکانی فێربوونی "دیپسیک"وەربگرن کە زمانەکەی پەرەپێدراو و پێشکەوتووە. ئەم ئامرازانە دەتوانن یارمەتی خوێندکاران بدەن لە باشترکردنی شارەزایی زمانیان، چ کوردی بێت، چ عەرەبی، چ ئینگلیزی. هەرزانی ئەم ئامرازانە ئەوە دەخاتە ڕوو کە ژمارەیەکی زیاتری خوێندکار دەتوانن چێژ لە ئەزموونی فێربوونی تایبەت وەربگرن، لە کۆتاییدا دەبێتە هۆی باشتربوونی ئەنجامە پەروەردەییەکان،لە کەرتی تەندروستی، تەکنەلۆژیای "دیپسیک"دەتوانرێت بۆ شیکردنەوەی وێنەی پزیشکی بەکاربهێنرێت. بە تایبەت لەو ناوچانەدا کە خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان زۆر سنووردارن، دەستنیشانکردنی نەخۆشی بە یارمەتی زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت هاوکاری پزیشکەکان بێت بە زوویی و وردی نەخۆشییەکان دەستنیشان بکەن. سروشتی هەرزانی چارەسەرەکانی "دیپسیک"،وا دەکات کە بۆ کلینیک و نەخۆشخانە نێوخۆییەکان گونجاو بێت کە ئەم تەکنەلۆژیایە وەربگرن، بەمەش کوالیتی خزمەتگوزارییەکانی تەندروستی بەرز دەکەنەوە.

پەرەپێدانی نوێگەری و هاوکاری جیهانی

هەروەها هەڵکشانی "دیپسیک"،بووەتە هۆی ئەوەی سیستەمێکی پەرەپێدانی دەستکردی هەمەجۆرتر و هاوکارانەتر بۆ مرۆڤایەتی بەردەست بێت، ئەمەش بە تێکشکاندنی ئاستەنگەکانی چوونە ژوورەوە، هانی بەشداری خەڵکی لە هەموو جیهان داوە. ئەم هەمەجۆریی بەشداربووان ڕازاوەییەکی دەوڵەمەندی بیرۆکە و دیدگە دەهێنێتە ئاراوە.لە هەرێمی کوردستانی عێراق، پەرەپێدان و توێژینەوە لەڕێی زیرەکیی دەستکرد ئێستا سەکۆیەکی باشە و زۆرەک بۆ پەرەپێدانی بەهرەکانیان سوودی لێ وەردەگرن. بەشداربووان دەتوانن لەسەر

تەکنەلۆژیای "دیپسیك"، بینای ئاوات و دڵخوازییەکانی خۆیان دروست بکەن، بە خواستی خۆیان بیان دەستکاری دەکات، بەتایبەت بۆ پڕکردنەوەی پێداویستییە ناوخۆییەکان و ڕۆڵیان هەبێت لە بەشداریکردنیان لە زەخیرەکردنی زانیارییەکان بۆ سەر زیرەکیی دەستکرد لە جیهاندا. ئەمەش نەک تەنها لێهاتووییە پەیوەندیدارەکانی زیرەکیی دەستکرد لەناو کۆمەڵگەی کوردیدا پەرەپێدەدات، بەڵکو زیرەکیی دەستکردی جیهانییش دەوڵەمەند دەکات بە زانیار و گەڕان بۆ دۆزینەوەی گرفتە ناوچەییەکان، بۆ نموونە، پەرەپێدەرانی کورد دەتوانن چارەسەری بنەمادار بە زیرەکیی دەستکرد بەرهەم بهێنن، بەتایبەت لە بواری پاراستن و بەرزکردنەوەی زمانی کوردی و کلتوورەکەی. ئەوان دەتوانن ئامرازی وەرگێڕانی زمانیی وردتر بۆ زاراوەکانی کوردی پەرە پێبدەن یان دەستپێشخەری پرۆژەکانی پاراستنی میراتی کلتووری بکەن بە بەکارهێنانی زیرەکیی دەستکرد بۆ دیجیتاڵکردن و شیکردنەوەی شوێنەوە مێژووییەکان.

ڕوانین بەرەو داهاتوو: ئاستەنگەکان و دەرفەتەکان

لە کاتێکدا هەڵکشانی "دیپسیك"، هەنگاوێکی گەورەی بەرەو پێشچوونە، هەندێک ئاستەنگیش هەن کە دەبێت چارەسەر بکرێن. نیگەرانییەکان دەربارەی تایبەتمەندیی داتا، ئاسایش و کاریگەرییە ئەخلاقییەکانی زیرەکیی دەستکرد، هەموویان ڕەوان، پێویستیان بە سەرنجی هەموو کۆمەڵگەی بەڕێوەبەریی زیرەکیی دەستکرد هەیە، لەوانە دیپسیك. وەک دیپلۆماتکارێکی چینی، من بانگەشەی هاوکاری نێودەوڵەتی دەکەم لە داڕشتنی چوارچێوەیەکی ئەخلاقی ڕێکخراو بۆ دڵنیابوون لەوەی کە سوودەکانی زیرەکیی دەستکرد جێکەوتە دەبن، بەبێ سازشکردن لەسەر ئەم لایەنە گرنگانە،سەرباری ئەوەش، لەگەڵ ئەوەی بازاڕی زیرەکیی دەستکرد زیاتر و زیاتر ڕکابەری بۆ پەیدا دەبێت، پێویستە "دیپسیك"، بەردەوام بێت لە نوێگەری. ئەمەش بە بەرزکردنەوەی ئاستی کارایی مۆدێلەکانی، فراوانکردنی مەودای بەکارهێنانەکان، و بەهێزکردنی هاوبەشە جیهانییەکان لەخۆدەگرێت. چین، بە پابەندبوونی بۆ هەماهەنگیی لەگەڵ تەواوی جیهان، ئامادەیە پشتگیری "دیپسیك"و نوێگەری دیکەی زیرەکیی دەستکرد بکات لە هەوڵەکانیان بۆ داهاتوویەکی دەستکردی فراوانتر و پێشکەوتووتر،لە کۆتاییدا، هەڵکشانی "دیپسیك" پەرەسەند□کی بەرچاوە کە توانای تێکشکاندنی قۆرخکارییەکانی ئێستای ئەم بوارەی هەیە، ئەم تەکنەلۆژیایە زیاتر بەردەست و هەرزان دەکات لە ئاستی جیهانیدا، ژینگەیەکی دەستکردی هەمەجۆرتر و نوێخوازتر پەرە پێدەدات، بۆ ناوچەکانی وەک هەرێمی

کوردستانی عێراق و باقی جیهان دەرفەتی نوێ بۆ گەشەی ئابووری، پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا دەڕەخسێنێت. لەکاتێکدا ئەمە بۆ داهاتوو دەڕوانین، من گەشبینم بەوەی کە لە ڕێگەی هاوکاری و نوێگەرییەوە، زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت هێزێک بێت بۆ چاکە و خۆشگوزەرانی بۆ هەموو گۆشەیەکی جیهان.

پەیڤێک بۆ پەنجا ساڵەی تەمەن.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

کاتێک مرۆڤ دەگاتە پەنجا ساڵ، یەکسەر دوو هەستی دژبەیەک ڕووبەڕووی دەبنەوە، لەلایەکەوە هەست دەکەیت کە پەنجا ساڵی تەمەنی ڕۆیشتووە، ئەو پەنجا ساڵەش بریتین لە باشترین و خۆشترین ساتەکانی تەمەنی، تەمەنی مندالی، هەرزەکاری، گەنجێتی. لەدەستدانی ئەم قۆناغەش خۆی لەخۆیدا جۆرێک هەستێکی حەزین لای مرۆڤ دروست دەکات. هەستی دووەمیش، تاڕادەیەک هەستێکی جۆرێک باوەڕبەخۆبوون، کامڵ بوون و پێگەیشتن دەگەیەنێت. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەبێتە چاوەڕوانیی ساڵانی سەختر بکەیت، چونکە مرۆڤ چیتر ئەو هێز و توانایەی جارانی نامانێت، ئەرگانەکانی لەشیشی ووردە ووردە بەرەو لاوازی و نەخۆشی دەچن، لەبەرئەوە دەبێت، بە هەموو ئەگەرێکی ناخۆش خۆت ئامادە بکەیت. هەربۆیە مرۆڤ دەشدادەمێنێت، ئاخۆ دەی بە پەنجا ساڵی تەمەنی

خۆشبەختیان نیگەران و دڵتەنگ بێت؟!
من کاتێک سەیری لاپەڕەکانی ژیانم دەکەم، ئەو پەنجا ساڵەی تەمەنم، لەرووی مەعریفەوە، کتێبێکی زۆرم خویندەتەوە، هەرچەندە ئەو کتێبانەی من خوێندومەتەوە، دڵۆپێک ئاوە لە دەریایەکی گەورەی مەعریفەدا، هەشتا هەزار کتێبی جوان و گرنگ ماون، کە نەمخوێندەتەوە. لەرووی پەیوەندیی کۆمەڵایەتیشەوە، پێدەچێت من لە ژیانمدا خەڵکانێکی زۆرم ناسیبێت، هەر لە خزم و کەسوکار و گەڕەک و قوتابخانە، هەتاوەکو قۆناغی زانکۆ، دواتر بە ناوبازاڕ، لەرێش چەندین کەسانی بازرگان و کاسبم ناسیوە. پاشان بە ئەوروپا، لەوێش بەدڵنیاییەوە خەڵکانێکی زۆرم ناسیووە. لەژیانمدا خەڵکانێکم ناسیووە، کە زۆر ئازاریان داوم، ناخیان بریندار کردووم، یادەوەری تاڵ و ناخۆشم لەگەڵیاندا هەیە، هەندێکیشیان زۆر ئاسوودەیان کردووم، یادەوەریی خۆشم لەگەڵیاندا هەیە، لەمەدا من بە قسەی لیۆ تۆڵستۆی نووسەری ناسراوی روسیا دەکەم کاتێک دەڵێت: یادەوەرییە خۆشەکان لە لای خۆت بهێڵەوەو زوو زوو بیری خۆتی بهێنەوە تاوەکو ئاسوودەگیت پێ ببەخشێت، هەوڵیش بدە یادەوەرییە ناخۆشەکان لەبیربکەیت تاوەکو دووبارە برینەکات نەکولێنەوە ئازارت نەدەن.
بەدڵنیاوە مرۆڤ بە یادەوەری ناژیی، مرۆڤ رۆژانە چرکە و سەعاتەکانی ژیانی تێدەپەڕێت، لەم ماوەیەشدا بەشێکی بۆ کار، بۆ خواردن و ئیسراحەت بەکاردەهێنێت. من لە ژیانی خۆمدا دەتوانم شانازی بەوەوە بکەم کە لە ماوەی پەنجا ساڵەی تەمەنمدا، لەبواری ئەدەبیی و فکریی و سیاسییدا 26 کتێبم چاپ کردووە، هەندێکیان وەرگێڕان بووە و هەندێکیشی نووسینی خۆم بووە. لەوانەبێت ئەنامە تاکە شتێک بن کە هیوایەکی گەورەم پێببەخشن و لە دوای خۆم بمێنێتەوە. ئاخر وەکو فەیلەسوفی ئیسرائیلی یوڤال نوح حەراری دەڵێت: ئامانج و مەبەستی داهێنانی نووسین لەلایەن مرۆڤەوە بۆ ئەوە بوو، کە وەکو گەنجینەیەک شتەکانی خۆی تێدا خەزن بکات و بیهێڵێتەوە. منیش لەرێگەی کتێبەکانەوە، توانیوومە، کەمێک تێگەیشتن و تێڕوانینە ئەدەبیی و فکریی و سیاسییەکانی خۆم لەرێگەی کتێبەوە بهێڵمەوە، لەوانەبێت نەوەی ئێستا و داهاتووش حەز بە خوێندنەوەیە بکەن، بەهەرحاڵ ئەمانە دەبنە مێژوو.
مرۆڤ لەژیانیدا کۆمەڵێک ئاوات و ئامانج و هیوای هەیە، بەدڵنیاییەوە لەژیانیدا ناتوانێت هەموو ئەوانەی دەستبکەوێت کە خەونی پێوە دەبینێت، بەڵام بەلایەنی کەمەوە هەندێکیان دەستدەکەوێت، منیش لەژیانمدا زۆر هیوا و ئامانجم هەبووە، بەشێکیانم بەدەستهێناوە، بەشێکی زۆریشیان هێشتا نەهاتوونەدی.

ب□ام بە بڕاوی من کاتێک مر□ق ت□م□نی ب□ر□و ه□کشان د□وات، باشترین هیوای ئەوەیە کە لەشساخ بێت، چونکە لەشساخیش نیعمەتێکی گەورەیە.
وەکو هەموو کوردێکیش بەدڵنیاییەوە منیش خەونم بە وڵاتێکی ئازادی کوردییەوە بینیوە، تارادەیەکیش کارم بۆ کردووە. بەداخەوە رەوشی ئێستای کورد زۆرباش نییە، لە رۆژئاوا هەڕەشەی تورکیا، لە هەرێمی کوردستانیش، نەبوونی حوکمڕانییەکی ئازاد و دیموکرات، بۆتە هۆی دروستبوونی حوکمڕانییەکی خراپ، کە بەشێکی زۆری خەڵکی لێی بێزارن، ئەم بێزارییەش مەترسیی زۆری هەیە بۆسەر ئەم قەوارەیە، کە ئەویش بەرهەمی ڕاپەرین و کۆڕەوی خەڵکی کوردستان بوو.

فیڵۆسکوڵ پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە، لەگەڵ د. ئازاد حەمە.. تێگەیشتنێکی فەلسەفییانە بۆ هاوڕێیەتی

کۆرسی هەشتەم:
هاوڕێیەتی و شار:
هاوڕێیەتی نێوان ڕەگەزەکان لە شاردا (مێ و نێر، مێ و مێ، نێر و نێر)

٢٠٢٥\٢\٢٠
٦ی ئێوارە

ناونیشان: گەلەری ئارام، دوو کۆڵان خوار ئەمنە سورەکە..

تیدی سێ ساڵان بچووکترین ئەندامی مێنسایە.. رەزا شوان

تیدی هۆبز کوڕێکی بچکۆلانەی بەریتانیایە، خەڵکی شاری پۆرتیشێدە لە ویلای□تی سۆمەرسێت لە بەرەیتانیا. منداڵی گەورەی خاتوو (بێت هۆبز) و (ویل هۆبز) ە. تیدی و خوشکە بچکۆلەکەی، لە رێگەی پیتاندنی دەستکردەوە لەدایک بوون. تیدی منداڵێکی بلیمەت و پەرجوویە. لە تەمەنی (٣) ساڵیدا، بوو بە بچووکترین ئەندامی کۆمەڵەی مێنسا لە بەریتاننا. تا ئێستا رەنگە زیرەکترن منداڵ بێت لە بەریتانیادا.

مێنسا لە ساڵی (١٩٤٧) دامەزرا، گەورەترین کۆنترین کۆمەڵەی نێودەوڵەتییە، تەنیا ئەو کەسە زیرەکانە بە ئەندامێتی وەردەگرێت، لە هەر شوێنێکی جیهاندا بن، کە نمرەی زیرەکییان لە ئاستێکی باڵا دایە. لە تاقیکردنەوەکانی

ستانفۆرد ـ بینێت ـ ی تایبەت بە مێنسا، نمرەی زیرەکیی لە سەدا (٩٨) نمرە یا زیاتریان بەدەستهێناون.

تیدی هۆبز، لە تەمەنەی، دوو ساڵ و دوو مانگیدا، لە ڕێگەی سەیرکردن و گوێگرتن لە بەرنامەی منداڵان لە تەلەفزیۆنی پەروەردەیی بەریتانیا، بە ڕەوانی خۆی فێری خوێندنەوەی هەموو پیتەکان و چەندین وشە کرد. بێ ئەوەی کەس یارمەتیی بدات، خۆی فیری نووسینی پیتەکان و بە دەیان وشە کرد. دەنگەکانی پیتەکانی کۆپی دەکرد. تیدی هەر لەو تەمەنەدا، دەیتوانی بە حەوت زمان (ئینگلیزی، ویڵزی، چینی، نەرماندی ئیسپانی، ئەڵمانی، فەرەنسی) لە ژمارە (١) کەوە تا (١٠٠) بژمێرێت.

(بێت هۆبز) ی دایکی دەڵێت: "لەسەر تابلێتەکەی یاریی دەکرد. ئەو دەنگانەی دەردەکرد کە من نەم دەناسینەوە، لێم پرسی ئەم دەنگانە چین؟ وتی: دایکە من بە زمانی چینی دەژمێرم".

(بێت) دەڵێت: "من و هاوسەرەکەم زماناس نین، ئێمە دڵنیانین، کە چۆن بەم ئاستە گەیشتووە"؟ دەشڵێت: "تیدی هەموو ئەو کارانەی بە تەنیا کردوون. کاتێک کە دەچینە دەرەوە، سەرپشکی دەکەین کە شکۆلاتەیەک هەڵبژێرێت. ئەو لە جێی شکولاتە، کتێبێکی دەوێت".

تیدی هۆبز بەسەر هیچ شتێکدا بازنادات، گوێ لە هەموو شتێک دەگرێت. ئەو گفتوگۆیانەی کە لە جەژنی کریسمسی ساڵی رابردوودا، لەگەڵیان کردووە، هەر هەموویانی لە بیرە.

تیدی زۆر حەزی لە بیرکارییە. جارێکیان ئەوندە بە وردی سەرقاڵی کەرتەکان دەبێت، تا خوێن لە لووتی هات ئەوجا وازی هێنا. لە یاری و وەرزش و لە چالاکییەکانی چێژ وردەگرێت، زۆریش دەخوێنێتەوە. چێژیش لە خوێندنەوە بە خوشکە (١٥) مانگییەکەی وەردەگرێت. بیرەکەی ئەوەی هەیە لە داهاتوودا ببێت بە پزیشک، چونکە لەگەڵ هاوڕێیەکی لە دایەنگاکەیاندا، یاریی پزیشک و نەخۆش دەکەن و ڕۆڵی پزیشک دەبینێت.

کە تەمەنی تیدی دوو ساڵ و نیو بوو، دەیانوت. ئاستی خوێندنەوە و وەرگرتن و تێگەیشتن و قسەکردن و وەڵامدانەوەی و ناسینەوەی پیت و شێوەکانی، لە ئاستی توانای منداڵێکی هەشت ساڵ و نیو دایە.

کە تەمەنی دەبەت بە (٣) ساڵ، دایکی کە یەکەم رۆژ دەیبات بۆ دایانگە، پێیان دەڵێت: "پێموایە خۆی فێری خوێندنەوە کردووە. سەرەتا بە راستی، باوەڕیان پێم نەکرد".
پاشان هەر هەمان رۆژ، خاتوویەکی مامۆستای پێش قوتابخانەی بنەڕەتییان بانگ کردبوو. بۆ ئەوەی قسەی لەگەڵ بکات و بخوێنێتەوە. بە رەوانی بۆی خوێندبووەوە.
بە تەلەفۆن پەیوەندیان پێوەکردم و وتیان:"بەت تۆ راست دەکەیت".
مەنسا هەڵسەنگاندنی زیرەکی، بە منداڵانی خوار تەمەنی (١٠) ساڵان ناکات. بەڵام ئەگەر دایکان و باوکانیان، بیانەوێت منداڵەکانیان ــ کە لەژێر ئەو تەمەنەدان ــ پشکنینیان بۆ بکرێت، پێویستە بیانبەن بۆ لای پزیشکی دەروونناسی پەروەردەیی.
پزیشکی دەروونناسی پەروەردەیی، کە هەڵسەنگاندنی زیرەکیی بۆ تیدی هەڵبز کرد. سەرسامی زیرەکیی و بلیمەتی بوو. یەکسەر بۆ تاقیکردنەوەکانی مەنسا کاندیدی کرد.
تیدی تەمەن سێ ساڵ بە ئاسایی و کراوەیی، لە ئەنجامی تاقیکردنەوەکانی مەنسادا، توانی لە کۆی (١٦٠) نمرە (١٣٩) نمرە بەدەست بهێنێت. کە دەکاتە رێژەی (٩٩،٥) سەدی تەمەنی خۆی. بوو بە بچووکترین ئەندامی مەنسا لە بەریتانیا. دایک و باوکی بەو ئەنجامە تووشی شۆک بوون، هیچ بیرۆکەیەکیان نەبوو کە تا چ رادەیەک زیرەکە. هیچ پلانێکیشیان بۆ مەنسا نەبوو.
تیدی هەڵبز لە (٥) ساڵیدا وتی:" ئەگەر دایک و باوکم رێم پێبدەن، دەتوانم کتێبەکانی رۆمانی هاری پۆتەر بخوێنمەوە".
دایکی وتی:"دیارە ئەمە رێی پێنادەین، کە رۆمانی هاری پۆتەر بخوێنێتەوە. ئەمە کتێبی گونجاوتری لە رووی سۆزدارییەوە بۆ هەڵدەبژێرین. بەڵام لە بنەڕەتدا ئەو لەو قۆناغە دایە، کە دەتوانێت هەر شتێک بخوێنێتەوە کە بیخەینە بەردەمی". تیدی هەڵبزی بلیمەت و ناوازە، لە ئێستادا تەمەنی شەش ساڵە.
(*) بۆ ئەم نووسینە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
رەزا شوان
دوبەی/ ٢٠٢٥

پشیلەکە و شتی تریش. شیعری نەوزاد بەندی

شالیر ،
به یەکێ لە بەرپرسەکانی ووت ،
کە زاوایەکی چاوی هەڵکۆڵیبوو :
هەر کاتێ ویستت بگریت ،
چاوەکانی خۆمت ئەدەمێ ،
پێیان بگری ..

★ ★ ★

هەندێ جار ..
یان لە ساڵێکا جارێ دوو جار ،
چێژێکی تایبەتی هەیه،
جلەکان بڵاو کەیتەوە ..
بەردێ بەی بە شوشەیەکا ..
برسیشت بێ و نانیش نەخۆی ..
ڕیش نەتاشی ..
به پێڵاوەوە بێیتە ژوورێ..
تەلەفۆنت بۆ هات وەڵام نەدەیتەوە ..
بە هەموو هێزی خۆت ،
شەقازل□□ی□کی بازاڕیی
لە بناگوێی
پلەدار□ بەی

★ ★ ★

بەفر باری و ..
ڕاستت نەکرد ،
نەباریتە حەوشەکەمان ..

★ ★ ★

ئێمە خەڵکێکی خۆ ویستین ..
ئەزانین ئەو ڕۆژانە چەندن ،
جگەرەمان تیا نەکێشاون ..
ئەو ڕۆژانەی بێ بازاڕین ..
ئەزانین حوکمەت چەند موچەی خواردووین ..
بە هەموو کەسێک ئەڵێین ،
لە دابـەزینی دۆلارا ،
چەندێ زەرەرمان کردووە ..
بەڵام پێچەوانەکانیان ،
کەس نازانێ ..

* * *

به کۆڵانەکانی عەقاریدا ،
به دوای کۆشکەکەی کافکادا ئەگەڕا م .. بەڵام
نەمدۆزی□وە ..
تۆ ، له گۆشەیەکدا ،
وەک زیندانییەکی ڕاکردوو ،
خۆتت حەشار دابوو ..
وا تئەزانی من پۆلیسم ..
یان ئینیزباتی عەسکەریی ..
بۆچی عەقڵت لە دەستدابوو ؟

* * *

ئیتر باران تۆم بیر ناخاتەوە ..
ئیتر کورسییە بەتاڵەکەی تەنیشتم ،
تۆ ناهێنێتەوە یادم ..
بۆنی باران ، دەستم ناگرێ و ..
پێم ناڵێ : ئەویش لەوێیە ..
بە پێچەوانەوە ،
دەرگا و پەنجەرەکان دائەخەم
پەردەکان دائەدەمەوە ..
تۆیش ئارەزووی خۆتە چی ئەکەی ، ئازیز ..
هەردووکمان گیرمان خواردووە
بە دەست بەنی ئادەمەوە ..!

* * *

لەو ڕۆژەوە پیرتر دیارم ..
پشیلەکە خواردن ناخوا و ..
بە ووردیی تەماشام ئەکا ..
وەک ئەوە وایە بپرسێ :
ئەرێ تۆ هەر ئەویت کابرا ..؟

* * *

خەڵکی دڵڕەق و سیحرباز ،
خەڵکی بێ ئەخلاق ..
کلکیان لە بنا بڕیبوو ..
لەو کاتەوە تەنیایی هەردووکمانی
بە یەک ناسان ..
ڕۆژی سێ جار ئەیبینیم و
ڕۆژی سێ جار
هۆتدۆگم بۆ دادەنا ..
هێلانەیەکم بۆ دروست کرد ..
نازانم بۆ له بینینم تێر ناخوا ؟ ..
بە چاوە گەورەکانی پێم ئەڵێ ،
بۆ لای خۆت هاتووم نەک خواردن ..
پێم ئەڵێ بە بێ تۆ
چۆن ڕۆژم لێ بڕوا ؟؟

* * *

زۆر هەوڵمدا بۆت داپۆشم ..
بیرم کردەوە بە ووردیی ..
هەزار بیانووم هێنایەوە ..
چل ساڵ خۆم مناڵ کردەوە ..
سودی نەبوو ،
هەر شەڕەکەم لەگەڵ کردی !

* * *

وا مەزانە بێ تۆ شیعرم پێ نانووسرێ ..
خانوو چۆڵیش بێ ،
تەنیایی و جاڵجاڵۆکە ،
ئەیگرن بە کرێ ..!

* * *

تەنها کاتێ ماندوو ئەبی ،
وەک عەرەق منت لێ ئەتکێ ..
دەست بدەمە هەر بەشێکت ،
دێت بە دەستمەوە و
ئەشکێ ..
لەگەڵ شیعرا نەبێ ناتوانم قومێکت لێ بخۆمەوە ..
زۆرجار ئەپرسم چۆن ناسیم ..
کۆمەڵێ وەڵامی جیاواز ،
ئەنووسم ..
هەر له خۆمەوە …

* * *

تێ ئەپەڕم ..
پشیلەکە هەر وەستاوە و
بە ووردیی تەماشام ئەکا ..
نازانم ئەو حەقی چییە ؟
بۆچی خواردنەکەی ناخوات و ..
پرسیاری چی لێ کردووم وا
چاوەڕوانی وەڵام ئەکا ..؟

* * *

بێ تۆییم زۆر پێوە دیارە ..
بەوە دڵم ئەدەمەوە ،
کە من هەمیشە بێ تۆ بووم ..
پێم بڵێ کەی بێ تۆ نەبووم ؟
یان وەک بڵێی ،
لە هەموو شتەکانمدا ..
لە هەموو شیعرەکانمدا ،
تۆم دەرکردبێ ئەم جارە ..
بۆیه هەرگیز نەیشمدیوی و
بێ ت□یشم پێوە دیارە ..!

* * *

حەز ناکەم ئاوڕ بەمەوە ..

شتێ شایانی بینین بووبێ ،
جێم نەدەهێشت ..
حەز ناکەم دووریش بڕوانم ،
شتێ هێشتاکە نادیار بێ ،
بۆ بیری لێ بکەمەوە ؟

* * *

ڕۆژی دە هەزار هەنگاو ،
به پێ ئەڕۆم ..
ئەمەوێ تەندروستیم وەک تۆ ،
لە پڕ لێم جیا نەبێتەوە ..

* * *

پشیلەکە ،
کۆترێکی پەل پەل کردبوو ..
بەر دەرگاکە پەڕ و باڵی خۆڵەمێشیی داپ□شیبوو ..
هێشتا تەماشای ئەکردم ..
وەکو بڵێی کۆترێکی کرد بێ بە خێر ،
وەکو دوێنێم لێ بێتەوە !

* * *

بیشڕۆمەوە سەر
هەموو خوەکانی جارانم ،
ئاڵودا□ نابمەوە بە تۆ ..
پرسیارێکی زۆر قورس بووی ،
تەرکم کردی ..
بارێکی قورسم فڕێدا ..
ئەگینا چۆن ،
دە هەزار هەنگاو ئەتوانم
بە ڕۆژێ بچم بە ڕێدا ؟

* * *

پەڕ و باڵی کۆترەکەم کۆکردەوە و
ویستم نەعلێکی تێ بگرم ،
خواردنەکەی بەجێهێشت و

ڕۆی ..
بۆ ساتێ کەوتمە شکەوە ..
هەستم کرد تۆی ..

★ ★ ★

جانتایەکی زۆرم هەیە ..
چونکە سەفەرێکی زۆرم بڕیار دابوو ،
نەیشمتوانی ..
سەفەر بە تاقی تەنیا ڕۆی ..
من و جانتای دایە دەستی ،
چاوەڕوانیی ..

★ ★ ★

خۆ ئەمزانی ،
چاک ئەمزانی ..
کە تۆ نازانیت چیت ئەوێ ..
وا تئەزانی ئەوە منم ..
دوای ساڵەها جا پێت زانی ،
منیش ئەوە نیم ئەتەوێ ..

★ ★ ★

مانگیش مەردە ..
بەو هەموو جوانیی و تیشکەوە ،
ئەو هەموو شەوە بە تەنیا ،
هێشتا کەسێ نەیبینوە ،
لە هیچ ماڵێکا پاڵکەوێ ..
هەرچی ئاڵتونی دنیایە ،
لەلای پوشە ..
تۆ بەشێکت وەک مانگ وایه ،
هیچت ناوێ
یاخود نازانی چیت ئەوێ !

★ ★ ★

زۆربەی زۆرمان ،
مەرجەکەی کافکا شک نا بەین ،

کە ئەیووت مرۆڤ پێویستە ،
لانی کەم یەک کەسی هەبێ ،
بتوانێ پەنای بۆ بەرێ ...